ՄԵՌԵՆԵՐՆ ԱՆՈՆՔ ԵՆ, ՈՐՈՆՑ ՀԱՄԱՐ
ՄԵՆՔ ՄԵՌԱՆՔ... ՍԻԱՄԱՆԹՕ

ՆԵՐԿԱՅ

Երբեք չեմ ունեցած ոեւէ կուսակցական ոգի, այլ մեցած եմ հայ հոգիով եւ աւանդութիւններով:

Գ. Ս. Կիւրեղեկեան

"NERGA" (PRESENTE) • AÑO V Nº. 50 • Julio 1965

A-D HIS
BAHV
1965

ԹԱՂՈՒԱԾԻՆ ՄԱՀ ՉԿԱՅ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

536

DESTAQUE SU PERSONALIDAD
CON EL **nuevo**
CINTURON
Imperial

Con sus iniciales...!

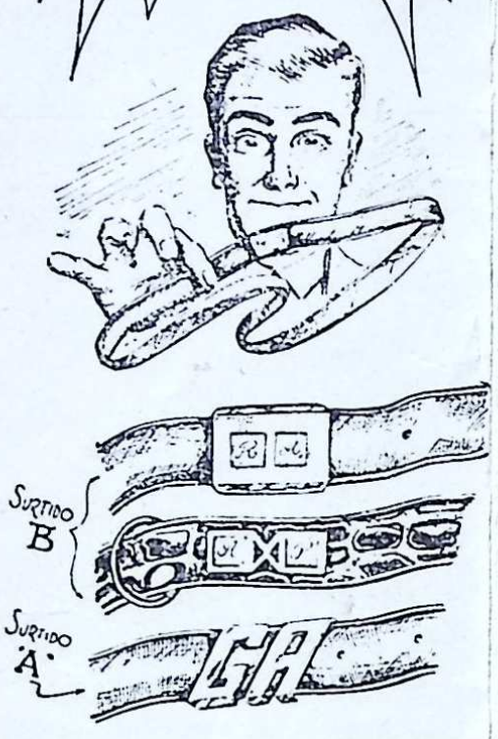

Cinturones

IMPERIAL

DE

AGOP PALAS

LARREA 389
3 PISO
T. E. 48-8533
BUENOS AIRES

Eneka Argentina

Sociedad Anonima I. C. F. e I

- IMPORTACION
- EXPORTACION
- REPRESENTACIONES
- FINANCIACION
- RADIO - TELEVISION
- ACCESORIOS

Eneka

TUCUMAN 299 - BUENOS AIRES Rep. Argentina

T. E. 31 - 3363 – 32 - 9539 Cables "ENEKAR" Baires

Ե· ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 50 ՅՈՒԼԻՍ 1965

ՆԵՐԿԱՅ

"NERGA" (PRESENTE!")
PERIODICO ARMENIO MENSUAL
Reg. Nacional de la Prop. Intelectual 782788 - 4-10-63

Ano V, Nº 50 Julio de 1965

DIRECTOR
V. BAHADRIAN
SARMIENTO 2615
T. E. 48 - 9645
BUENOS AIRES

◈

Տարեկան Բաժնեգին
Արժանքին Փ. 500
Արտասահման Տլ. 3

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՅԵՏՈՅ

«Պատրաստ չէինք տօնելու այս Յիսնամեակը: Տօնեցի՛նք: Յիսնամեակ մը եթէ չի ծառայեր ծաղկեցնելու հայ կեանքին մէջ ճշմարտութիւն մը, կը շեղի իր նպատակէն»:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍ· ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Անթիլիասի Կաթողիկոսական Դպրեվանքի Տեսուչ Գարեգին Եպիսկոպոսի բերնով կը խօսի բովանդակ ճշմարտութիւնը: Այո՛, «Պատրաստ չէինք տօնելու այս Յիսնամեակը»: Տօնեցինք գրեթէ մի միայն զգացումներու տարերային ազդեցութեան տակ, եւ ժողովրդային չնախատեսուած հսկայ պոռթկումներով, որոնք իրենց արտայայտութիւնը գտան զանգուածային մեծ ցոյցերով, Հայաստանէն մինչեւ Փարիզ–Նիւ Եորք, Պ Այրէս, Մոնթէվիտէոյէն մինչեւ Պէյրութ, Հալէպ, Թեհրան եւ ամէն ուր հայեր կ'ապրին:

Ամբողջ «Մնացորդաց»ը, իր չառաւիղներով միասին, ոտքի ելաւ, աչխարհին ճչալու իր կոտտացող խորունկ ցաւը, դարաւոր հայրենիքէն արտաքսուելու եւ կորսուեան դատապարտուելու ըսպառնալիքին անպարագրելի վիչտն ու մորմոքը, միաժամանակ վճռականութիւնը՝ իր պատմական իրաւունքներուն տէրը կանգնելու եւ հատուցումներ ապահովելու:

Այս բոլորը եղաւ՝ հակառակ անցեալ տասնամեակներու դատապարտելի անփութութիւններուն: Ծրագրուած աչխատանք, տրամաբանութիւնն ու միտքը դրեթէ բացակայ էր Յիսնամեակին: Սակայն նահատակներուն ներկայութիւնը սրբագրեց չատ թերիները: Անոնց միահամուռ ներկայութիւնը ոտքի հանեց ողջ հայութիւնը, հայրենիքէն մինչեւ աչխարհի բոլոր ծագերը:

Այս առթիւ բոլոր թերահաւատներուն համար իսկ անհերքելի կերպով հաստատուեցան հետեւեալ ճշմարտութիւնները.–

Ա.– Հայ ժողովուրդը միակամ է եւ տէրը՝ իր նուիրական Դատին:

Բ.– Հայութեան դարաւոր հայրենիքին վերջնականապէս ազատելու համար թրքութեան դրծադրած ցեղասպանութիւնը, հակառակ հինգ տասնամեակներու թաւալումին, ամբողջ մարդկութեան դիտակցութեան մէջ վառ մնացած է: Միջազգային ամբողջ մամուլը, գրեթէ առանց բացառութեան անդրադարձաւ եղեռնին, նշեց Յիսնամեակը եւ մարդկութեան յիշեցուց յիսնամեակ մը առաջ պատահած աննախընթաց, անմարդկային նախճիրը:

Գ.– Թուրքերը, որոնք քալաերուած մեր տասնամեակներու կրաւորականութենէն, ցարդ որդեգրած էին ուրացումի, «անցուկը–մոռցուկ»ի քաղաքականութիւն մը, միջազգային հանրային կարծիքի ճնշումին եւ հայութեան միակամ կեցուածքին առջեւ, հարկադրուեցան ընդունիլ, «անցեալին պատահած ցաւալի դէպքեր»ու գոյութիւնը:

Հիմնական այս ճշմարտութիւնները արամատրանական եղրակացութեան մը պիտի յանգեցնե՞ն մեզ՝ Տարապիր հայութիւնը: Պիտի անդրադառնա՞նք, հաւաքականօրէն, Սեւրւոքի խոշոր նըշանակութեան, թէ հայութեան դոյութեան եւ թէ հայրենիքի ապահովութեան ապագայ զարգացման տեսակէտներէն մօտենալով հարցին: Մանաւանդ, վերջնականապէս պիտի բուժուի՞նք երազատեսութիւններէ եւ արտաքին հրաչագործ միջամտութիւններէ փրկութիւն ակնկալելու դարաւոր հիւանդութենէն, որ դարերով կրաւորականութեան մղեց եւ անհամար զոհն յուսախաբութիւններու ենթարկեց մեզ:

«Մխանականութիւն», «համերաշխութիւն» եւ նման «ութիւններ» ե՞րբ մեր կեանքին մէջ բովանդակալից իրականութիւն պիտի դառնան, ինքնախաբէութիւն ըլլալէ դադրելով: Անմահն Բաֆֆի դեռ չուրջ 90 տարիներ առաջ այնքա՛ն պայծառատեսութեամբ կը պատգամէր. «ԱՆԴԱԴԱՐ ԵՒ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՆԱԽՍՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ», որպէսզի երբ աւիթները դան «պատրաստ ըլլանք օգտուելու համար»: Սակայն դժբախտաբար նախապատրաստական աշխատանքներ – համազգային տարողութեամբ եւ լայն սահմաններու վրայ – դրեթէ չկրցանք կատարել: Ռուս – Թրքական 1877ի պատերազմէն յետոյ հայութիւնը եւս վախաքեցաւ ինքնավարութիւն ստանալ, ինչպէս ստացան Պալքանեան ժողովուրդները: Գիտենք թէ ինչ պատասխան ստացաւ Ռուսճուղ–

լեան քահանան, իբր Վարժապետեան Պատրիարքին ներկայացուցիչը, Իգնատիեւ ռուս մեծ դեսպանէն. Հայերդ արժանի չէք ինքնավարութեան, որովհետեւ կենդանի տարր չէք Արեւմտեան Հայաստանի մէջ:

Ա. Աշխարհամարտէն յետոյ ալ, երբ Թուրքիա ջախջախուած էր եւ ամէն կողմէ կ՚անդամահատուէր անխնայ կերպով, ու հակառակ խոստացուած եւ ընդունուած իրաւունքներ ունենալուս, ձեռնունայն մնացինք, եւ բան մըն ալ վրայ տուինք՝ 1914*ի ռուս-թրքական սահմանէն: Որովհետեւ թիւ չունէինք, ոյժ չէինք:* 1920*ին Անգլիոյ Արտաքին Գործոց նախարար Պալֆուր, պատասխանելով Հայաստանի Անկախութեան Կոմիտէի Նախագահ Ճէյմըս Ճերարի — Միացեալ Նահանգներու Պերլինի նախկին դեսպան — Հայանպաստ մէկ դիմումին, կը գրէր.—*

«Անգլիա չի կրնար օգնել հայերուն, որ անոնց թիւը բարձրանայ»:

* * *

Ահա՛ կ՚անցնի, ոմանց համար անցա՛ւ, նաեւ Յիսնամեակը զոր նշեցինք յանպատրաստից: Ու հիմա ո՞ւր ենք— Պիտի դիտենք դարերու տխուր փորձառութենէն անհրաժեշտ եւ փրկարար դաս քաղել, Տարագիր հայութեան առողջ հիմերու վրայ կազմակերպելու գործը ենթարկելով հիմնական եւ լուրջ քննութեան մը: Սփիւռքը յառաջիկայ յիսուն տարիներու ընթացքին կրնայ շուրջ երկուքուկէս միլիոն շունչի հասնիլ — զեղչելով բոլոր անխուսափելի կորուստները: Ի Սփիւռս աշխարհի ցրուած այս խլեակները պահելու, պահպանելու եւ անոնց աճման, հզօրացման սատարելու մասին տրամադրութիւն, կամք գոյութիւն ունի՞ Տարագրութեան մէջ: Ահա հարցը, որուն պատասխանով ալ պայմանաւորուած է թէ Սփիւռքի ապագան եւ թէ Հայրենիքի ապահովութիւնը:

...Բոլոր արիւնարբու եւ նենգամիտ, դաւադիր կամ անողոք թշնամիներէն առաջ, կայ ինքը — ՆԵՐՔԻՆ *վատը: Ու իր դէմքը մէկ չէ՛: Մերթ սովորական դասալիքն է, որ անվարան կռնակ կը դարձնէ ամէն սուրբ ու արի պայքարի, մերթ յուսահատն է՝ որ չի հաւատար յաղթանակին, մերթ անարին ու երկչոտը՝ որ կը նախընտրէ ուրիշները քալեն ճակատէն, զի քաղցր է թիկունքի հանգիստը:*

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԱՆԴԱԴԱՐ ԵՒ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Խորագիրը կ'առնենք հանկարեղ վիպասան եւ պայծառատես հրապարակագիր Րաֆֆիի մէկ գրուքենէն – ԻՆՉ ԿԱՊ ԿԱՑ ՄԵՐ ԵՒ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԻ ՄԷՋ – որ իբր յօդուած յոյս տեսած է շուրջ 80–90 տարիներ առաջ Գրիգոր Արծրունիի "Մշակ"ին մէջ եւ ապա հեղինակին այլ յօդուածներուն հետ հրատարակուած «Տաճկահայք» – (Հայոց հարցը) հատորին մէջ:

Դեռ այն ժամանակներուն ի՛նչէ՞ն իրապաշտ մերձեցում ունեցած է, «Հայոց Հարց»ի 61րդ յօդուածի եւ "Ցօրմի համար գըրուած" նման դաշնագրային յօդուածներու մասին անզուգական մըտածողը, որ իր յօդուածին մէջ երեք տեղ երեք անգամ շեղագրերով գրած է՝ «ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ»:

Ահաւասիկ հատուած մը այս գրուքենէն – վերջին մասը.–

Մեր կարծիքով, պէտք է սկսել մի հիմնաւոր գործ, եւ վոխանակ ցըրուելու, մասնաւորացնելու ուժերը, հաւաքել, կենդրոնացնել նրանց մի ամբողջութեան մէջ եւ համբովին գործել: Դա ուրիշ կերպ լինել կարող չէր, բայց միայն երբ Ռուսաստանի հայերից կը կազմուէր մի յանձնաժողով դէպաւորապէս բարեգործական նպատակով օգնելու մեր տաճկաստանցի եղբայրների կարօտութիւններին: Ահա այդ յանձնաժողովը կարող էր ձեռք բերել Տաճկաստանի մասին այն տեղեկութիւնները, որոնց մասին վերեւում խօսեցինք: Նա կարող էր գործին համուտ ճանապարհորդներ ուղարկել Թիւրքիայում հայերի դրութիւնը ուսումնասիրելու, եւ հրատարակել ոչ միայն հայերէն լեզուով, այլ զանազան լեզուներով, նա կարող էր մինչեւ այսօր հրատարակուած հատուկտոր տեղեկութիւնները հաւաքել, ամբողջացնել, եւ նոյնպէս առանձինն գրքերով եւ թարգմանութիւններով հրատարակել: Մի այսպիսի յանձնաժողովը բացի նիւթապէս եւ բարոյապէս օգնելուց, ուրիշ շատ օգնութիւններ կարող էր անել, որոնց վրայ հարկ չենք համարում խօսել.– այս էլ բաւական է, որ նա ծանօթացնէր տաճկական Հայաստանի դրութիւնը ոչ միայն մեզ՝ Ռուսաստանի հայերիս, այլ բոլոր լուսաւոր աշխարհին: Այն ժամանակ մենք հաստատ կերպով կը դիտենայինք, թէ ի՞նչ կարօտութիւն ունին նրանք եւ ինչ բանի մէջ պէտք է օգնել(1):

Ժողովուրդների վիճակը յանկարծ չէ յեղափոխւում, մի օրուան մէջ չէ բարւոքում, այլ նախապատրաստութիւնը սկսում է դուցէ դարերով առաջ

---

(1) Վաղուց լսել եմ, թէ մեր ռուսաստանցի հարուստներից մէկը ցանկութիւն ունէր տաճ. Հայաստանում հիմնել մի բարձր դպրոց եւ այդ նպատակով վարժապետներ էր պատրաստում, եթէ ճիշդ է այդ. արդեօք ո՞ր օրուան համար է պահել նա իւր դպրոցը եւ վարժապետները...:

ԾԱՆՕԹ "Ն."ի.— Ակնարկը հաւանաբար Մկրտիչ Սանասարեանին է, որուն պիտի անդրադառնանք:

իսկ յարմար ժամանակը նրան իրագործում է: Տաճկաստանցիք նախապատրաստուած չէին ժամանակից մեծ օգուտ քաղելու, եւ այս պատճառով չը հասան իրանց նպատակին, թէեւ ոմանք Պէրլինի վճռի 61րդ յօդուածի մէջ ոսկու հանք են տեսնում: Այդ հանքը մեզ շատ չէ շլացնում: Այս եւ այն յօդուածը, մանաւանդ երբ նա փօրմի համար դրուած է լինում, մի ժողովրդի վերածնելութեան վերաբերութեամբ այնքան նշանակութիւն ունի, որքան մեռած րնչեպտը հիւանդի առողջութեան համար, երբ դեղերը չեն դործադրուում:

Մենք մէկ հանք ենք ճանաչում, որից կարելի է ստանալ յանկացած ոսկին, եթէ այդ հանքը անդադար եւ անընդհատ կերպով կը բուլադործուէր.— դա կոչւում է նախապատրաստութիւն: Եւ Տաճկաստանի հայոց խնդիրը պէտք է կայանայ այսուհետեւ անդադար եւ անընդհատ նախապատրաստութեան դործի մէջ, որպէսզի նրանք կազմ եւ պատրաստ հանդիպեն այն մեծ օրուանը, երբ կրկին անդամ կը զարկէ ազատութեան ժամը: Իսկ այդ օրը կը կրկնուի, եւ շատ անդամ կը կրկնուի... դուցէ շատ հեռու չէ մեզանից...

Շատեր դժդոհութեամբ խօսում են.— «արեւելեան խնդիրը այս անդամ էլ չը վերջացաւ...» — «ա՛խ, ե՞րբ պէտք է վերջանայ այդ արեւելեան խընդիրը...»: Խիստ միամիտ խօսքեր են դրանք: Արեւելեան խնդիրը Եւրոպայի կենսական խնդիրն է: Կեանքի խնդիրները չեն վերջանում, այլ ժամանակաւորապէս պայմանաւորուում են: Ամբողջ հայոց ազդի մտածողների մէջ ես միայն մի մարդ եմ ճանաչում, որ իսկապէս հասկացել էր, թէ ինչ է նշանակում արեւելեան խնդիր, եւ հասկացել էր այն ժամանակ, երբ այդ դիպլոմատիկական տերմինը դեռ մեզանից շատերին ծանօթ չէր: Մի՞թէ արեւելեան խնդիրը կարո՞ղ է վերջանալ — ոչ, նա կը մնայ անվախճան, որքան ինքը արեւելքը յաւիտենական է: Դա մի պատմական խնդիր է եւ պիտի ճղուի ազդերի պատմութեան հետ: Մի ժամանակ արեւելքից ազդերը հեղեղի հոսանքով թափւում էին Եւրոպան կողոպտելու համար: Այժմ դերերը փոխուել են: Այսուհետեւ Եւրոպայից պիտի հոսեն դէպի արեւելք Ասիայի հարստութիւնից օգուտ քաղելու: Եւ ամէն մի հոսանք կը յարուցանէ մի նոր արեւելեան խընդիր: Այսօր ռուսը եւ անդլիացին արեւելքում շահեր ունեն եւ մրցում են միմեանց հետ: Յետոյ կը սկսէ դերմանացին, ֆրանսացին եւ միւսները: Ամէն մի եւրոպական պետութիւն աճելով, սեղմուելով իւր երկրի նեղ սահմանների մէջ, եւ սպառելով նրա հարստութիւնները, պէտք է դիմէ դէպի արեւելք ապրուստ որոնելու: Եւ ամէն մի նոր արշաւանք կամ դաղթականութիւն կը յարուցանեն մի նոր արեւելեան խնդիր: Եթէ մինչեւ այսօր եւրոպական ազդերի հոսանքը դէպի արեւելք թոյլ էր դնում, այդ մասին պէտք է շնորհակալ լինել Ամերիկային, որի յայտնութիւը մի քանի դար թուլացրուց եւրոպացիների հոսանքը դէպի Ասիա. իսկ այժմ Ամերիկան էլ լցուելու վրայ է: — Ուրեմն արեւելեան խնդիրը միշտ կայ ու կը մնայ, եւ տաճկաստանցի հայը պէտք է նախապատրաստուի օգուտ քաղել յարմար դէպքից, երբ միւս անդամ կը յուզուի նա:

Իսկ եթէ նա միշտ անպատրաստ կը մնա՞յ:

Այդ ժամանակ դժբախտ Հայաստանը — այդ Եւրոպայի եւ Ասիայի պատմական կամուրջը — ազդերի անցուդարձի ներքոյ կը տրորուի եւ կ'ոչնչանայ:

ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄԸ

Աշխարհի մեծագոյն դահճապետ Թալէաթի ահաբեկման պատմութիւնը գրի առած է Վահան Միհնախորեան. «Արհաւիրքի օրեր, 1915» գրքի հողինակը, ըստ Սողոմոն Թէհլիրեանի պատմածներուն:

Թալէաթի զգետնումը Պերլինի մէջ եւ Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութիւնն ու ազատ արձակումը, Գերմանիոյ դատաւորներուն կողմէ, հանդիսացաւ համամարդկային ճանաչումը, հաստատումը Մեծ Ոճիրին եւ դատապարտութիւնը բրբական ցեղասպանութեան փորձին: Կը մնայ հայութեան արժեցնել պատմական եւ միջազգային նշանակութիւն ունեցող այս անհերքելի, փաստական իրականութիւնը:

Ազգային հերոսը, որ նախճան Թալէաթը սատկեցնելը, Պոլսոյ մէջ արժանի պատիժը տուած էր, 1920ի Ապրիլին, հայանուն թշուառական մատնիչ Յարութիւն Մկրտիչեանի, ինչպէս ծանօթ է իր մահկանացուն կնքեց 1960 Մայիս 23ին Սան Ֆրանչիսքոյի մէջ: Գերեզմանը կը գտնուի Ֆրէզնոյի «Արարատ» գերեզմանատան մէջ: Ան ծնած էր 1896ին Դարանաղեաց (Քեմախ) գաւառի Վարի Բագարիճ գիւղը: «Նո»

Նոր էի հասել Ուհլանտ, պատմում էր Յազօրը, երբ յայտնուեց Բէհահէտտին Շաքիրը: Հազիւ անցել էր քառորդ ժամ, երբ յանկարծ տեսայ որ «մոայլադէմ»ը ղէմապատառ վազում է դէպի ժամադրավայրը: Հասկցայ, որ մի բան պատահել է: Վայրկեան չանցած՝ այնտեղից դուրս լինկան Շաքիրը եւ «մոայլադէմ»ը, որոնք դրեթէ վազելով դնացին Հայտենբերգի ուղղութեամբ: Կրնկակոխ հետապնդեցի նրանց ու դեռ Հարտենբերգ թիւ 17 բնակարանին չհասած, ուր լինկած էր դիակը, ամէն բան հասկցայ: Ահագին բազմութիւն կար. ի՞նչ եղաւ «մոայլադէմ»ը, չդիտեմ, ես կանդնած էին Շաքիրի մօտ (Տոքթ. Բէհահէտտին Շաքիրի մասին է), երբ նա մի պահ նայեց սրտաբեկ, ապա դողդոջուն քայլերով մօտեցաւ դիակին: Պահակ կանդնած ոստիկանը արգիլեց: Շաքիրը, կարծես քնից սթափելով նայեց չորս կողմը, ձեռքը մեքենաբար տանելով դրպանը: Այդ պահին տարիքոտ մի պաչտօնեայ ձեռքով նշան ըրաւ նրան, որ մօտենայ ու նայէ: Շաքիրը դողդոջուն ձեռքով վեր առաւ դիակի դլխին նետուած լաթը ու հաստատեց, որ սպաննուածը Թալէաթն է: Ականջի տակից մտած դնդակը, կտրելով ուղեղը, դուրս էր եկել դլխի առաջամասից: Շաքիրը ծածկեց Թալէաթի մարմինը ու պաղարիւնութիւնը վերագտնելով, ինքնամփոփ եւ դանդաղօրէն յետ քաշուեց: Արտօնող տարեց պաչտօնեան մօտեցաւ նրան եւ ձեռքը սեղմելով ասաց.

— «Շատ ցաւալի դէպք, այնքան չփոթուած ու ցնցուած եմ այս անակնկալից, որ անելիքս չգիտեմ: Ընդունեցէք ցաւակցութիւններս, դոկտոր»:

Ըստ երեւոյթին, խօսողը ընդհանուր պատերազմի մէջոցին եղել է Թուրքիայում եւ լաւ ծանօթ էր Բերլինի Թուրք քաղաքական շրջանակներին:

— «Ձաւ յայտնելը բաւական չէ, ասաց Շաքիրը, թալէաթ փաշան մեզ համար ամէն բան էր, նրա հետ միասին թաղուած են նաեւ մեր բոլոր յոյսերը: Փաշան իրեն բաժին ինկած պարտքի հաշիւը մինչ վճարելու պատրաստ էր, կարելի է ասել, որ պարտքի մուրհակը կրում էր գրպանում: Ի հարկէ ոճրագործը հայ է, չէ՞»:

— Այո՛, մի հայ երիտասարդ, շատ վատ վիճակի մէջ ձերբակալուեց, ժողովուրդը ուզում էր լինչի ենթարկել նրան:

– «Բայց դուք ի՞նչ էք անում այստեղ, դոկտոր ժէք»: յանկարծ հարցրեց Շաքիրը:

— «Պատահականութիւն չէ, Արտաքին Գործոց նախարարութիւնից հրահանգ ստացայ ստուգելու մեռեալի ինքնութիւնը ու մի ինքնաչարժով վերադառնալ»:

— Շատ լաւ, բայց ինչո՞ւ դիակը այսպէս դեռին փռուած մնում է այս ամբոխի առջեւ. ո՞վ պիտի վերցնի դիակը. արդեօք ընդհանուր դատախազութիւնից այդ մասին արտօնութիւն պո՞տք կայ, հարցուց Շաքիրը:

Ժէք կոչեցեալը, ըստ երեւոյթին, անկարող էր պատասխանել այդ հարցին, նա մի պահ մտածեց, ապա ծոծրակը քերելով՝ մօտեցաւ դիակին վրայ հսկող պահակ ոստիկանին ու նրա հետ երկար խօսքի բռնուեց: Վերջապէս յետ դարձաւ ու ասաց.— «Ընդհանուր դատախազութիւնից հրաման ստանալու պէտք չկայ: Արդէն լուր տրուած է քաղաքապետարանին, որ դան դիակը վերցնեն, բայց դեռ ինքնաչարժը չի եկել, հակառակի պէս բոլոր մեռելատարձ կառքերը այսօր զբաղուած են: Բայց մէկն ու մէկը երեւի չուտով կ'ապառուի եւ կը գայ, դիակը կը փոխադրի»: Բէհաէտտին Շաքիրը ապշահար մնաց ու բաւական մտածելուց յետոյ միայն կարողացաւ ասել.

— «Ուրեմն, ընդհանուր պատերազմի մինչեւ վերջին վայրկեանը Գերմանիոյ հաւատարիմ մնացող մի պետութեան վարչապետի դիակին այսպիսի՞ յարգանք էք արտայայտում, որ ժամերով փողոցների մէջ մնայ»:

Ժէք կոչեցեալը, յայտնապէս զգացուած, յարեց.

— «Քաղաքապետարանում ազատ դիակառք չլինելու պատճառով այսպէս ուշացաւ, եթէ ցանկանաք ծախքը՝ դուք հոգալ, իսկոյն կարող ենք մի հասարակ ինքնաչարժ ճարել»:

Կարծես կայծակ իջաւ Շաքիրի գլխին եւ իրօք, ի՞նչ ասել էր այս, ո՞ւր տեսնուած էր, որ մեռելը ժամերով փողոցը մնայ, ձրի ինքնաչարժ չլինելու պատճառով: Շաքիրը բերանաբաց նայեց Ժէքին, ապա յանկարծ արագ դնաց դէպի վեր: Ինչ վերը, մայթին վրայ, այդ պահին մէկը, օձ պար ածողի պէս կրակ կտրած, ձեռնափայտով զծում էր դեռնին ու ամբոխի հարցումներին պատասխանելով՝ ցոյց տալիս զանազան ուղղութիւններ:

— «Թուրքը հասել էր այնտեղ, հայը եկաւ այսպէս ու յանկարծ կրակեց՝ բա՜հ, Թուրքը երեսի վրայ ընկաւ. հայը բաւական ատեն այստեղ մնաց. գոչեցի՝ մարդ սպաննեց, բռնեցէք. գոռացի՝ մա՛րդ սպաննեց. բայց ոչ ոք տեղից չշարժուեց: Այն ժամանակ հայը այսպէս գնաց, յետոյ փախաւ, Ֆազանէն փողոցում բռնեցինք, քիչ մնաց սպաննէինք, կարծելով, թէ զօրավար Կապպն է. անպիտանը շատ նման էր նրան; արի տես որ Թուրք է եղեր»...

ՇԱՆՍՏԱՏԱԿ ՈՃՐԱԳՈՐԾ ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Վաղան ներկայ էր եղել Թալէաթի թաղման:

— Հինգ օր դիակը անթաղ մնաց, պատմում էր նա, ուզում էին Պոլիս փոխադրել, բայց Պոլսոյ կառավարութիւնը մերժեց: Այլ կերպ չէր էլ կարող վարուել, որովհետեւ Եւրոպայի մամուլը դեռ զբաղւում է այդ հարցով. մերկացումներ, դատապարտութիւններ ջարդարարների հասցէին ամէն կողմ:

Հայ գաղութները ամէն տեղ արտակարգ ցնծութեան մէջ են. բոլոր թերթերը նուիրում են դէպքին ընդարձակ էջեր: Բայց Թուրքերն էլ անգործ չեն. ամէն կերպ աշխատում են դատը շահել, նրանք յաջողեցին կաշառել մի քանի գրչակներ, որոնք թերթերում հանդէս եկան Թրքանպաստ գրութիւններով: Թաղման նախօրեակին նրանք Բերլինը հեղեղեցին մահազդներով, որոնց մէջ հայերը որակւում էին վարկաբեկիչ խօսքերով: Ստիպուած եղանք գաղութի անունով մի ազդագիր տպագրելու, որի մէջ դէպքը դիտում էին իբրեւ հայ ժողովուրդի վրէժի արդար հատուցում:

Թաղման օրը նրանք բերել էին բազմաթիւ պսակներ: Առաւօտեան ժամը տասին Հարտենբերգ թիւ չորս տան առջեւ արդէն հաւաքուած էր բազմութիւն, նկատելի էին օտարոտի գլխարկներ՝ Ֆէս, փաթթոց, մորթէ գլխարկներ: Կանաչ հագուստով Թուրքեր հսկում էին կարգապահութեան: Այդտեղ էին շտապում լուսանկարիչներ, եւ շարժապատկերի նկարիչներ: Թալէաթի բնակարանում կատարուեց կրօնական արարողութիւն: Թրքական դեսպանատան աղօթասացը Շիւքրի էֆէնտին երգեց մահմետական աղօթքի կոչը – Ալլահ էքպէր: Ապա կարդաց մահուան աղօթքը, որից յետոյ կատարուեց մեռելի դատաստանի արարողութիւնը.

— «Աստ հանգչի Մեհմէտ Թալէաթ փաշան, բարձր առաքինութիւններով օժտուած մէկը, Ալլահի ծառան: Կա՞յ ձեր մէջ մէկը, որ հակառակ պնդէ», ձայնեց Շիւքրի էֆէնտին:

«Ո՛չ», միաբերան գոչեցին ներկաները:

Աղօթասացը սկսեց թաղման արարողութիւնը. լսւում էին ներկայ կանանց հեծեծանքները: Ժամը տասնըմէկ ու կէսին, դուրս հանեցին դագաղը:

Արեւելքի երփներանգ մի թափօր էր, որ հանդիսաւորապէս շարժուեց Բերլինի բազմամարդ փողոցներով: Ոստիկանական պաշտօնեաներ ճանապարհ էին բացում: Նրանց հետեւում էր պսակներով բեռնաւոր կառքը, ապա

յամրաքայլ գնում էին զանազան քաղաքներից եկած հարիւր–հարիւրյիսուն խալամ ուսանողները՝ արաբ, եգիպտացի, հնդիկ, պարսիկ: Բոլորն էլ կրում էին «Իթթիհատ վէ Թերաքկը»ի խորհրդանշանը: Դիակառքին հետեւում էր աղօթասացը՝ մանիչակագոյն զգեստով, ճերմակ փաթթոցով, ճակտին ոսկիէ երիզներ եւ կուրծքին չքեղ շքանշաններով զարդարուն: Շատ պատկներ կային եւ մինչեւ վերջին պահը հասնում էին նորերը: Նրանց մէջ աչքի էին ընկնում Գերմանիոյ Արտաքին Գործոց նախարարութեան եւ գերմանեւթուրք միութեան ծաղկեպսակները: Ներկայ էին թուրք դեսպանատան պաշտօնեաները, զանազան թուրք հիւպատոսներ, ազգան եւ այլ միութիւններու ներկայացուցիչները:

Ներկայ էին նախկին ծովային նախարար Մահմուտ Մուխտար փաշան, Գէրէյբաը, Ֆոն Ցիմմերմանը, Կիւլմանը, զօրավար Զէֆկոը, զօրավար Քրէս Քրէսիչտայնը, զանազան նախարարութիւնների վարիչները, գերմանական պրամատան վարիչ Կուէրները, աղնուական Օվիֆէնհայմը եւ ուրիշներ: Կառավարութիւնը յայտնեց իր ցաւակցութիւնը Ֆոն Շուլէնբերգի միջոցով: Կէսօրին յուղարկաւորութեան թափօրը հասաւ գերեզմանատուն: Բէհհաէտտին Շաքիրը հազիւ կարողացաւ ասել իր հրաժեշտի խօսքը մեռելին. բառերը խեղդւում էին կոկորդում: Նրան շրջապատել էին արեւելեան բոլոր ազգերի մահմետականները. կարծես բովանդակ Արեւելքը ուղարկել էր նրան իբրեւ ներկայացուցիչ դոչելու.

— «Մենք պատրաստ ենք նրան փոխարինելու, նրա գործը մեր գործն էր»:

Դամբանականների այս հիմը ստացաւ քաղաքական ցոյց բնոյթ: Բէյրութի արաբների կողմից խօսեց էմիր Շէքիբ–Սլանը, Ռուսաստանի թաթարների կողմից՝ կազանցի Իսրիս բէյը: Խօսեց բանաստեղծ Աբտիւլհատէրը: Ապա խօսք առաւ մոայլ դէմքով մի թուրք, որ վեր հանելով բոլոնցքը՝ երդումի հրաւիրեց ներկաներին պոհի վրէժը լուծելու, ներկաներից շատերը արձագանգեցին երդումին: Սպիտակ դլխարկով մի հնդիկ, ինչ որ դոկտոր Ֆիլայ, խօսեց բոլոր ճնշուած ժողովուրդների անունով: Բերլինի արեւելագիտական ճեմարանի դասախօս Միրզա Հասանը իր դամբանականի մէջ յիշատակեց պարսիկ փիլիսոփայ Սաատիի խօսքերը, թէ «Մարդկութիւնը մէկ մարմին է. երբ անդամներից մէկը ցաւի, ամբողջ մարմինը ցաւ կը զգայ». Գերմանացիների կողմից խօսեց Անատոլուի երկաթուղիների նախկին տնօրէն Կիւնթէրը.— «Այժմ մեծ մարդուն անկարող են գնահատել ժամանակակիցները, նրան պիտի փառաւորի պատմութիւնը իր դրչով: Մենք՝ գերմանացիներս մեր սրտերում կրում ենք նրա վսեմ նկարագրի դրոշմը» ասաց նա:

Գերմանեւթուրք միութեան նախագահը, Եքոդը, դագաղի վրայ դրեց մի ծաղկեպսակ, որի ժապաւէնին գրուած էր.

— «Մեծ քաղաքագէտին եւ հաւատարիմ բարեկամին»:

Դոկտոր Եքոդը մաղթեց, որ Թալէաթի հոգին յաւիտենապէս ապրի գերման եւ թուրք յարաբերութիւնների մէջ...

(Շարունակելի 1)

ԳԱԼՈՒՍՏ ՍԱՐԳԻՍ ԿԻԼԱՊԵՆԿԵԱՆ

Քարիւղի համաշխարհային պատմութեան բացառիկ դէմքերէն մին հանդիսացող Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեան իր արժանիքներով, պատրաստութեամբ, նկարագրով, գործերով եւ հարստութեամբ արժանի է մասնաւոր ուսումնասիրութեան: Դասախարակիչ չատ երեւոյթներ կան այնտեղ: Մենք այս թիւով ընդհանուր ծանօթութիւններ կու տանք քարիւղի այս Արքային մասին, որ աշխարհի հսկաներուն հետ յաճախ չափուեցաւ եւ միշտ յաղթական մնաց:

«Ծորհրդաւոր այս միլիոնատէրը», կամ «աշխարհի ամենահարուստ մարդը» ինչպէս կ'որակէին զինքը, ամէն բանէ առաջ չատ աշխատասէր էր: Այս մասին կը վկայէ Կիւլպէնկեանի բարեկամն ու փաստաբանը՝ փորթուկալցի Տոքթ. Փերտիկաօ, նախագահը Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, «հակառակ իր տարիքին (75էն մինչեւ 86) օրական յաճախ ութը տասը ժամ կ'աշխատէր», կը գրէ ան: Սակայն «գրամը գրամին» համար չէր սիրեր, այլ կը սիրէր իր գործը, որուն հանդէպ ունեցած իր սէրը պաշտամունքի հասցուցած էր, եւ չնորհիւ այս բանին, կրցած էր գլուխ ելլել միջազգային առեւտուրի եւ դիւանագիտութեան ամենէն խորամանկ ու ճարպիկ ներկայացուցիչներուն հետ, ինչպէս կը վկայէ «Պարոն Հինգ առ հարիւր» գիրքին հեղինակ Բալֆ Հիւվինգ, որուն տեղեկութիւններ եւ Գ. Կիւլպէնկեանի յուշերը տրամադրած է իր գաւակը՝ Նուպար, որ հօրը հանդէպ ընդհանրապէս լաւ տրամադրուած եղած չէ:

Ըստ նոյն հեղինակին, Գ. Կիւլպէնկեան մենակեաց էր, կը խրտչէր մարդոց ընկերութենէն եւ ուղղակի կը սարսափէր իր շուրջ աղմուկ բարձրացնելու գաղափարէն: Մերժած էր որոշ դումարի մը փոխարէն անգլիական ազնուականի տիտղոսն իսկ ընդունիլ: Միաժամանակ օժտուած էր դիւանագիտական ու ելեւմտական գիրար հակասող չահերը հաստարակ յայտարարի բերելու բացառիկ տաղանդով: Մեծ բաւականութիւն կը ստանար դժուար եւ անլուծելի բանակցութիւններ յաջողութեամբ գլուխ հանելէ: Բանակցութիւններ վարելը իր ամենէն աւելի սիրած զբաղումն ու գործն էր:

Ճաշակ ունէր եւ մեծ սէր արուեստի գործերու հանդէպ. նիւթական մեծ միջոցներ կը տրամադրէր ունենալու համար աշխարհի լաւագոյն իւղանկարները, արձանները, գորգերը եւայլն:

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ան ծնած էր 1869ին Սկիւտար (Պոլիս): Կեսարացի ծնողներու՝ Սարգիս եւ Տիրուհի Կիւլպէնկեաններու երեք մանչ զաւակներու անդրանիկն էր ան: Տասնըվեց տարեկանին ան կը յաջողի մտնել Լոնտոնի Քինկզ Քոլէճը, նախապատրաստական չամառ աշխատանքներէ յետոյ: Պահանջուած տարիքէն տարի մը չուտ դասարան մտնելով, երեք տարիէն կը ստանայ քաղաքային ճարտարագէտի վկայական: Աւարտական ճառը գրած է հանքային-հարտարապե-

տուքեան չուրջ, մասնաւոր կարեւորութիւն տալով նոր զարգանալ սկսող քարիւղի ճարտարարուեստին: Իր այս ուսումնասիրութիւնը մինչեւ այսօր կը նկատուի ինքնայատուկ եւ մարգարէաշունչ դործ, իսկ Կիւլպէնկեան՝ քարիւղի դարաշրջանին նախակարապետներէն մին:

1887ին կը վերադառնայ Պոլիս: Կը ծանօթանայ Պոլսոյ մեծահարուստ Եսայեան ընտանիքի զաւակ քնքոյշ եւ դեղեցիկ Նուարդին եւ կ'որոշէ անպայման ամուսնանալ հետը, եւ ի վերջոյ կը յաջողի: 1892ին կը փոխադրուի Լոնտոն ուր հաստատուած էին Եսայեանները եւ իրենց դուստրը՝ Նուարդ: Հոն տեղի կ'ունենայ ամուսնութիւնը, որմէ կ'ունենան երկու զաւակներ՝ Նուպար եւ Ռիթա՝ Տիկինը Պր. Գէորգ Լորիս Եսայեանի, որ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան արժանաւոր վարիչներէն մին է:

Կիւլպէնկեանի ձեռնարկներուն ապագայ զարգացման վրայ մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ իր Պաքու ճամբորդութիւնը: Լոնտոնէն վերադառնալէն յետոյ, երբ դեռ որոշ դործի մը ձեռնարկած չէր, հօրը՝ Սարգիսի խորհուրդով ան մեկնեցաւ քարիւղի քաղաքը, մօտէն տեսնելու համար նաւթահօրերը եւ ծանօթութիւններ հաստատելու դործի մարդոց հետ: Վերադարձին յօդուածաշարք մը դրկեց Փարիզի «Ըվիւ տէ տէօ Մոնտ» պարբերականին: Յօդուածը ոչ միայն հրատարակուեցաւ, մեծ վարկ մը ստեղծելով հաղիւ 20ամեայ երիտասարդին, այլ եւ Հայէթ հրատարակչականի կողմէ հատորով մը հրատարակուեցաւ, յաջորդ տարին, Կիւլպէնկեան դարձած էր քարիւղի փորձագէտ հեղինակութիւն մը, Պաքուի նաւթային ճարտարարուեստի մասին բանաձեւած իր դիտողութիւններովը եւ դատումներովը: Իր համբաւը հասաւ Ասիոլ Համիտի անձնական ելեւմուտին վրայ հսկող Յակոբ փաշայի, որու հրաւէրով Կիւլպէնկեան մուտք կը դտնէ սուլթանական ապարանքէն ներս: Իրաքի քարիւղին հօրերը արդէն ախորժակներ բացած էին եւ այդ չորջանի քարիւղի մենաշնորհը կ'ուղէին ապահովել դերմանացիները, իրենց դրամագլուխով Անատոլուի Երկաթուղիի Ընկերութեան համար: Մինչ Յակոբ փաշա եւ հանքային նախարար փաշան Կիւլպէնկեանի պաշտօն կու տան տեղեկագիր մը պատրաստելու, ի մասին Միջագետքի քարիւղին եւ անոր չահադործման կարելիութիւններու մասին: Ահա այդ օրուընէ Կիւլպէնկեանի միտքին մէջ կը սաղմնաւորուի ապագային իր կազմելիք Իրաքեան Քարիւղի Ընկերութեան ծրագիրը: Կիւլպէնկեան իր յուշերուն մէջ կը դրէ. «Ինչ ալ ըլլայ ներկայացուցած տեղեկագրիս արժէքը, իրողութիւնը այն է, որ իմ հանած եզրակացութիւններուս հիման վրայ սուլթանին անձնական դանձապահը փութացուց իր սիրոյ հաշուին Միջագետքի դանազան նահանգներուն մէջ ընդարձակ հողեր իւրացնելու դործը»: Կիւլպէնկեան յաջողած էր թուրքերու մէջ արթնցնել հետաքրքրութիւնը քարիւղի, նոր հունի մը մէջ դնելով Մերձաւոր Արեւելքի պատմութեան ընթացքը: Թէեւ Իրաքի նաւթահօրերը իր յղացումին արդիւնքն են, սակայն ինք ոտք չէ կոխած այդ չրջանները:

Այս յաջողութիւնները իր վարկը կը բարձրացնեն հօրը աչքին եւ ծննդեան 21րդ տարեդարձին առթիւ, հօրմէն կը ստանայ 30000 ոսկի, որպէս-

ղի իր հաշուոյն գործի ձեռնարկէ։ Ահա այս բարոյական եւ նիւթական հարըստութեամբ ան կը մեկնի Լոնտոն, ուր եւ կ'ամուսնանայ, ինչպէս արդէն նշեցինք։

Ամուսնութենէն քիչ յետոյ կը վերադառնայ Պոլիս եւ կը հաստատուի Վոսփորի ափին գտնուող իր աներհօր՝ Յովհաննէս Եսայեանի փառահեղ ապարանքին մէջ։ Այստեղ կը սկսի աշխատիլ Իրաքի քարիւղը օգտագործելու մենաշնորհը ձեռք ձգելու։ Սակայն գերմանացիները արդէն այդ մենաշնորհին տիրացած էին, ինչպէս նաեւ՝ Անատոլուի երկաթուղիի գծի շինութեան։

Սուլթանը, քարիւղ պարունակող հողերը իւրացնելով, մենաշնորհը իր արժէքը կորսնցուցած էր եւ մենաշնորհի հետամուտ նոր ուժեր երեւան եկած էին։

Միջազգային հսկայ ուժեր գօտեմարտի բռնուած էին տիրանալու համար մեր օրերու «Սեւ Ոսկի»ին։ Այդ պայքարին իր արիւնի ծանր տուրքը տուաւ հայութիւնը 1895–96 թուականներուն, զոհ տալով շուրջ 300·000 հոգի։ Կլատսթոն այս առթիւ իր ծանօթ «հումկու բողոք»ը բարձրացուց իբր թէ Հայաստանի ինքնավարութիւնը պահանջելով։

Պանք Օթոմոնի գրաւման իբր հետեւանք Պոլսոյ մէջ եւս ջարդերը սկսան եւ Կիւլպէնկեան ու Եսայեան ընտանիքները հարկադրուեցան փախչիլ Եգիպտոս, ուր Կիւլպէնկեան կը ծանօթանայ քարիւղի արքայ նկատուող Մանթաշոֆի եւ Նուպար փաշայի, որ խնամիական ազգականութիւն ունէր Եսայեաններու հետ։ Այս ծանօթութիւնները մեծ օգտակարութիւն ունեցան քարիւղի ապագայ արքային, որ այդ օրերուն 27 տարեկան էր։ Մանթաշոֆի հետ իր մշակած բարեկամութեան շնորհիւ տեղեկացաւ քարիւղի միջազգային առեւտուրի ներքին ծալքերուն, իսկ Նուպար փաշայի շնորհիւ ալ՝ դիւանագիտական աշխարհի ներքին խաղերուն, ներհակութիւններուն։

Վերադարձաւ Լոնտոն, ծանօթացաւ Ռոշիլտներու ներկայացուցիչ Ֆ. Լէյնի, հոլանտացի Հէնրի Տէթէրնիկի, Նոպէլ եղբայրներու հետ, որոնք քարիւղի համբաւաւոր հսկաներ էին։ Այս ծանօթութիւնները Կիւլպէնկեան գիտցաւ պատշաճ կերպով օգտագործել եւ ութը տարուան աշխատանքէ մը յետոյ ստեղծուեցաւ Րոյըլ Տըչ–Շէլ խմբակցութիւնը։ Այդ շրջանին 33 տարեկան էր ան։ Այս խմբակցութիւնը զօրաւոր մրցակից մը ունեցաւ յանձին նորաստեղծ Սթանտարտ Օյլ ամերիկեան ընկերութեան, որ Ամերիկեան քարիւղի մենաշնորհը ունենալուն, կրնար քարիւղի միջազգային գիները կոտրել։ Վտանգը չէզոքացնելու համար, Կիւլպէնկեան կը յղանայ միտք մը՝ Նիւ Եորքի մէջ իսկ պայքար բանալ Սթանտարտ Օյլի դէմ։ Կը մեկնի Ամերիկա, ուր կը յաջողի իր նպատակին մէջ, ամերիկացիք կը համաձայնին իրենց եւրոպական մրցակիցներուն հետ։ Միջագէտքի քարիւղներուն խնդիրը օրակարգի հարց կը դառնայ Կիւլպէնկեանի համար։

Անգլօ–գերման մրցակցութիւններուն ուղղակի եւ անուղղակի կերպով միջամտելով եւ միջնորդի դեր կատարելով կը յաջողի Անատոլու–Պաղտատ երկաթուղիի եւ հանքերու մենաշնորհը Անգլիոյ սեփականութիւն դարձնել,

պերմաններուն տալով չհաթաժին 25 առ հարիւրը. իսկ Կիւլպէնկեանին տըրամադրութեան տակ կը դրուի 35 առ հարիւր չհաթաժին, որուն քանի առ հարիւրը կը ծախէր Բոյլ Տըչ–Շէլ ընկերութեան, իսկ իրեն կը պահէ տասնըհինգ առ հարիւրը:

Սակայն, Անգլիա ճնշում կը բանեցնէ ստանալու համար Թուրքիոյ, Կիւլպէնկեանի եւ Շէլի չհաթաժիններուը եւս: Կիւլպէնկեան իր ամբողջ իմաստականութիւնը եւ դիւանագիտական, եւրոմատական շնորհը օգտագործելով, կը սասարէ Անգլօ–պերմանական վէճի բարւոք կարգադրուելուն: Ինդրոյ առարկան էր Միջագէտքի քարիւղը, զոր կը չհագործէր Կիւլպէնկեանի ջանքերով ստեղծուած Թրքական Քարիւղի Ընկերութիւնը: Կը ստորագրուի համաձայնութիւն մը, ըստ որու, վերոյիշեալ ընկերութեան չհաթաժինին կէսը կը տրուի Անգլիոյ (Անգլօ–պարսկական Ընկ.), քառորդը՝ Գերմանիոյ (Տէօչ Պանք), իսկ մնացեալ քառորդը Հոլանտայի (Բոյլ Տըչ–Շէլ): Կիւլպէնկեանին հինգ առ հարիւր չհաթաժին պիտի տային, ցկեանս, Անգլօ–պարսկական ու Բոյլ Տըչ–Շէլ ընկերութիւնները: Կիւլպէնկեան այս համաձայնութենէն դըժգոհ մնաց:

Իր չհերը ոտնակոխուած էին: Սակայն պատերազմը սկսած էր եւ Կիւլպէնկեան հարկադրուած էր սպասելու: Բայց պատերազմի վերջանալէն առաջ, դաշնակիցներուն միջեւ սկսած էին սակարկութիւնները: Կիւլպէնկեան իր իրաւունքները վերահաստատելու կանխամտածութեամբ Անգլիոյ կառավարութենէն արտօնութիւն ստանալով կը մեկնի Ֆրանսա, որպէս Ֆրանսական քարիւղի պահեստները կազմակերպելու խորհրդատու: Անգլիոյ կ'առաջարկէ քարիւղի 1915ի համաձայնութեան մէջ ընդունիլ Ֆրանսան, անոր տալով Տէօյչ Պանքի չհաթաժինը: Կ'ընդունուի առաջարկը եւ կը ստորագրուի, 1916ին, Անգլօ–Ֆրանսական համաձայնութիւն մը: Այսպէսով Կիւլպէնկեան չհաած էր Ֆրանսայի բարեկամութիւնը, որ պատերազմէն յետոյ օգտակար պիտի ըլլար իրեն:

Պատերազմի ընթացքին եւ անկէ յետոյ ալ քար դայթակղութեան դարձած էր Միջագէտքի հարստութիւնները՝ Իրաքի քարիւղը: Դիւանագիտական ծածուկ սակարկութիւններ կային դաշնակիցներու միջեւ, որոնց վրայ աւելցած էր Ամերիկան: Լոյտ Ճորճ մենաշնորհը ամբողջութեամբ Անգլիոյ վերապահել կ'ուզէ, Ֆրանսայի չնորհելով Անգլօ–պարսկական Քարիւղի Ընկերութիւնը քառորդ առ հարիւր չհաթաժին մը: Կիւլպէնկեան զգալով որ իր բաժինն ալ Անգլիա կուլ պիտի տայ, կը դիմէ Ֆրանսայի իր բարեկամներուն, թելադրելով չհրաժարիլ իրենց պահանջէն, ինք եւս պաշտպանելով Ֆրանսայի չհերը: Իսկ Նախագահ Ուիլսըն կը պահանջէ պատերազմական աւարը հաւասարապէս բաժնել բոլոր դաշնակիցներու միջեւ: Այս ընդհատակեայ պայքարները անկարելի կը դարձնէին համաձայնութիւն մը քաղաքական եւ տնտեսական տասպարէզներու վրայ եւս, անհանդուրժելի վիճակ մը ստեղծելով Միջին Արեւելքի մէջ, Անգլիա տեղի կու տայ, Կիւլպէնկեանի խորհուրդով ստորագրուած 1916ի Անգլօ–Ֆրանսական համաձայնութեան ոյժ

տալով: Այսպէսով կը ստորագրուի Սան Րէմոյի քարիւղի համաձայնութիւնը, ուր կը վերահաստատուի Կիւլպէնկեանի հինգ առ հարիւր իրաւունքը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ստորագրութիւններով վերջնականապէս նուիրակատուած:

Սակայն Ամերիկա դուրս ձգուած էր համաձայնութենէն: Կիւլպէնկեան նպաստակայարմար չի գտներ այս անտեսումը: Կ'առաջարկէ Ամերիկան եւս բաժնեկից դարձնել Իրաքի՝ Թրքական Քարիւղի Ընկերութեան, որպէսզի «Իրաքի մէջ մենաշնորհներ ձեռք ձգելու համար պայքար չմղեն» ամերիկացիները: Այս «խմաստուն լուծում»ով Ամերիկայի նախաձեռնութեան իրաւունքը կը ստահմանափակուէր Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Ամերիկացիները համաձայնութիւնը ստորագրելէն քիչ յետոյ անդրադարձան սխալին եւ ուզեցին հրաժարիլ իրենց ստանձնած յանձնառութիւններէն: Պիտի վտանգուէր Կիւլպէնկեանի Թրքական Քարիւղի Ընկերութիւնը, պայքարը պիտի վերսկսէր: Այս կացութեան առջեւ Կիւլպէնկեան հրապարակ դրաւ նոր կարգախօս մը. «Եթէ այդպէս է, ուրեմն ոչ ոք մենաշնորհ պիտի չունենայ»: Թէեւ կացութիւնը փրկուեցաւ, կողմերու փոխադարձ զիջումներով, սակայն Պարոն Հինգ առ հարիւրի իրաւունքները կապահելու փորձեր եղան, դուրս չէզոքացուց պատահան հետապնդումի սպառնալիքով:

Սակայն Միջին Արեւելքի քարիւղ պարունակող հողերը չդադրեցան վէճի եւ տակարկութեան նիւթ դառնալէն: Դիւանագիտական ժողովներ, ընդհատակեայ աշխատանքներ – քարիւղի զործադուլներ – անդադար էին: Անգլօ–ամերիկեան հակամարտութիւնները դրեթէ մեռեալ կէտի մը կը հասնին: Կիւլպէնկեան կը համաձայնի ներկայ դառնալ 1928 Յուլիսի Անգլօ–ամերիկեան ժողովի մը, Լոնտոնի մէջ: Ամերիկացիները Միջին Արեւելքի քարտէսը սեղանին վրայ փռելով, պահանջներ կը ներկայացնեն Քուվէյթի, Պահրէյնի եւ արաբական դանդաղ շրջաններու քարիւղին: Կիւլպէնկեան կ'առարկէ, ըսելով որ արաբական էէյլութիւնները մաս կը կազմեն նախկին Օսման կայսրութեան եւ ամերիկացիներու կողմէ ստորագրուած «ինքնաժխտում»ի համաձայնութեան սահմաններուն մէջ իյնալով, պահանջները անտեղի են: Ամերիկացիներու համբերութիւնը սպառելու վրայ է. ժողովը կ'ընկրկի: Կէս պիշերին յետոյ Պարոն Հինգ առ հարիւրը բերել կու տայ Միջին Արեւելքի քարտէս մը եւ հանդարտութեամբ կարմիր մատիտով շրջանակ մը գծելով կը յայտարարէ. «Ահիկա՝ Օսմանեան կայսրութիւնն էր, դուր չատ լաւ կը ճանչնամ. եթէ մէկը ըսելիք մը ունի, թող ըսէ...»:

Կիւլպէնկեան գծած էր սահմանը Անգլիական եւ Ամերիկեան ազդեցութեան գօտիներու՝ կարմիր մատիտով մը: Արդարեւ Անգլիացիք նկատեցին, որ կարմիր գիծէն դուրս կը մնար Քուվէյթը, իսկ ներսը՝ Պահրէյնը, Քաթարը, Սուէտական Արաբիան: Ամերիկացիներն ալ տեսան, որ Քուվէյթի մէջ կրնան գործել ազատութեամբ: Համաձայնութիւնը կը գոյանայ, որ կը տեւէ մինչեւ 1948: Հանճարեղ հայը գտած էր միջին ճամբան երկու մեծ պետութիւններու հակադիր շահերը հաշտեցնելու «կարմիր գիծի համաձայնութիւն»

անունով ծանօթ վաւերագրով մը: Ժամանակի մը համար կը դադրին խօլ արշաւները մենաշնորհներ ձեռք ձգելու համար, իսկ Կիւլպէնկեան կը դառնայ «Միագլուխ ուժ բարիւղի աշխարհին մէջ»:

Բ.րդ աշխարհամարտի ընթացքին վենեզուէլայի կօրաւալը մը՝ Արանկուրէն, Կիւլպէնկեանի կը ներկայանայ եւ կ'առաջարկէ վենեզուէլայի մէջ քարիւղի մենաշնորհ մը դնել: Կիւլպէնկեան անհրաժեշտ տեղեկութիւնները քաղելէ յետոյ կը դնէ մենաշնորհը: Խնդիրը կը ներկայացնէ Շէլ Ընկերութեան վարիչներուն՝ Սըր Մարքիւս Սամուէլ եւ Տեթերինկի, որոնք քանի մը տարի առաջ այլ հարցի մէջ ձախողութիւն մը ունեցած էին, եւ Կիւլպէնկեանը խաբուած կը նկատեն: Սակայն Կիւլպէնկեան բաժնեթուղթերուն 35 առ հարիւրը կը դնէ, իսկ Շէլ մնացած մասը՝ ակնայոյնի դիմակութեամբ մը: Քանի մը տարի յետոյ՝ 1947ին յայտնի կ'ըլլայ, որ վենեզուէլա աշխարհի երկրորդ մեծագոյն քարիւղի արտադրիչ երկիրն է: Պարոն Հինդ առ հարիւր 220 հազար ոսկիի դնած իր բաժնեթուղթերը կը ծախէ երկու միլիոն 145 հազար անգլիական ոսկիի:

* * *

Հանճարեղ գործի մարդը նոյնքան ճաշակի տէր արուեստի սիրահար մըն էր: Հսկայ դրամարներ յատկացուցած է ան արուեստի գլուխ գործոցներ ունենալու համար: Իւղանկարներ, արեւելեան հազուագիւտ գորգեր, Ֆրանսական հին կահ-կարասիներ, արծաթեայ սպասներ, արձաններ, անըստգիւտ յախճապակիներ, հին դրամներ մաս կը կազմեն իր հսկայ հաւաքածոյին, որ մանաւանդ պատկանող հաւաքածոներէն ամենէն մեծը կը նկատուի եւ կը դնահատուի շուրջ չորսուկէս միլիոն անգլիական ոսկի:

Գալուստ Կիւլպէնկեանի գլխու ցաւ պատճառած է իր որդին Նուպար, որու ապրելակերպը, վարքն ու բարքը անախորժ էր հօրը համար: «Արտառոց», «թեթեւաբարոյ» Նուպար դատեր ալ բացած է իր արժանաւոր հօրը դէմ, եւ ի վերջոյ անկէ ստանալով Իրաքեան Քարիւղի Ընկերութեան մէջ ունեցած իր հինգ առ հարիւր չահաբաժնին հինգ առ հարիւրը եւ այլ յատկացումներ, որոնք Նուպարը դարձուցած են աշխարհի մեծահարուստներէն մին: Նուպար սիրած է դրամը մսխել չռայլօրէն. ահա իր իսկ վկայութիւնը հօրը հետ ունեցած տարակարծութիւններու մասին.

«Հայրս միշտ առատաձեռն եղած է, բայց չէր կրնար հանդուրժել, որ դրամը մսխուի: Մեր անհամաձայնութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ այն էր, որ տարբեր դաղափարներ ունէինք մսխում բառին շուրջ: Ան կը նախընտրէր իր դրամագլուխը յատկացնել նկարներ գնելու, իսկ ես՝ կը նախընտրէի դրամս յատկացնել ապրելու»: Նուպար այլ առաղտուկներ եւս պատճառած է հօրը, որոնց պատճառով Կիւլպէնկեան 1953ին փոխած էր իր կտակը, Նուպարին ձգելով միայն մէկ միլիոն տոլար հնչուն դրամ, եւ մէկուկէս միլիոն արժէքով այլ բաժնեթուղթեր: Ոչ մէկ պարտականութիւն վստահած է անոր, Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան գործերուն մէջ:

Կիւլպէնկեան մեռաւ 1955 Յուլիս 20ին, Լիզպոնի մէջ:

Յաջորդով «Կիւլպէնկեան Հայը»:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՔԱՐ ԿԱԹԻԼՆԵՐ» ԵՒ «ԵՍ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ»

Հեղինակ՝ ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

Մեր ձեռքը ունինք զոյգ մը դոհար, ստորագրուած՝ երիտասարդ բանաստեղծի մը կողմէ, որուն անունը անծանօթ է բոլոր անոնց, որոնք չեն հետեւած Իսթանպուլ հրատարակուող «Մարմարա» օրաթերթի բացառիկներուն, Մխիթարեան Սանուց Միութեան «Սան» հանդէսին, պարբերական հրատարակութիւններուն առհասարակ, ուր կարեւոր թիւով ստեղծագործութիւններ տուած է ան մօտ տասնըհինգ տարուան ընթացքին:

Կը պատկանի բանաստեղծներու այն չարքին, որոնք դարուն խօսքը բարբառելու առաջադրանքով ինկած են հրապարակ, եւ յաջողած՝ արտայայտչական նոր կերպարներով ճոխացնել հայ բանաստեղծութեան պանդէոնը: Հոն կը պակսի այն ինչ որ հայերէն է եւ ինչ որ ազգային նկարագիրը կը կրէ: Եւ արդէն, կ'ենթադրենք թէ հո՛ն է իսթանպուլահայ արդի բանաստեղծութեան ինքնատպութիւնը: Այս երեւոյթը – առանց ստորագնահատելու – վերագրելու է – մանաւանդ երկրորդ աշխարհամարտէ վերջ – տիրող միջազգային ընկերային խմորումներուն, նոր աշխարհահայեացքի եւ նոր ըմբռնողութեան, որոնք կոչուած էին փլցնելու ժառանգութիւն կոչուած անցեալի պատուարները: Կայ յիշատակութեան արժանի լուրջ պատճառ մը եւս, իսթանպուլահայ մտաւորականութիւնը, քաղաքական անթոյլատու պայմաններու հետեւանքով, ամբողջեան երկար չրջան մը բոլորից առաջին աշխարհամարտէ վերջ, խղուած ապրելով արտաշխարհի հայ գրական չարժումէն, բայց ուշադրութիւնը սեւեռած՝ միջազգային գրականութեան, առաւելապէս՝ ֆրանսականին եւ ամերիկեանին:

Այսպէս ծնունդ առաւ ինքնուրոյն նկարագրով գրական սեռ մը, քիչ մը բոլոր մարզերուն մէջ, իսկ մասնաւորաբար՝ բանաստեղծութեան: Թէեւ մաս վրայ կը համբուին թատրոն, նորավէպ, վէպ եւ բանաստեղծութիւններու՝ հատորով հրատարակութեան տրուած որակաւոր երկասիրութիւնները, բայց անոնք բաւական են մեզի տալու անհրաժեշտ երաշխիքը լաւագոյն ապագայի մը:

Առանց այլեւայլի կրնանք ըսել թէ արդի քերթողութեան կայուածին մէջ մասնաւորաբար, Իսթանպուլին երկրորդող հայաշատ կեդրոն մը պայութիւն չունի արտաշխարհի մէջ: Իր գոյգ արժանավայել ներկայացուցիչներուն – Զահրատ եւ Զարեհ Խրախունի – բերած նպաստը, որոնց կողքին չեն պակսիր առաւել կամ նուազ տաղանդաւորները, բաւական է որ հպարտանանք անոնցմով եւ սպասենք մեր սեսակէտին վրայ:

Յարդ, մեղի ծանօթ եւ նուիրական ընդունուած, յիշատակի, սիրոյ եւ դառնութեան զգացական ապրումներ, ինչպէս՝ յաղթանակի, քայլերգի եւ հերոսական խիզախումներու դիւցազներգական չեփորումներ եւ գովքի եւ

կարօտի հայրենասիրական զեղումներ իրենց տեղը տուած են իմաստութեան ու խռովքի փայլատակումներու, որոնք ցօղուած են մեր օրերու կեանքին, փարած մեր էութեան, մտքի ճամբով պատկերելով հրաշալի մագլցում մը, դէպի մեր յոգնատանջ զգայարանքներուն եւ հոգիներուն հողմակոծ կատարները:

Սէրը տարբեր է Խրախունիին մօտ, վեհ եւ անանձնական, երբ կը չափէ անոր խորութիւնը: Կը բացակային դասական լուսինն ու զեփիւռը, ծովուն խարշափին ու ծաղիկներու տեսակները: Քերթուածներուն ատաղձ կը ծառայեն նաեւ «հանք»ը, «պատ»ը, «հող»ը եւ «քար»ը: Բոլորէն խորքին կ'ապրի մարդը, դիտող եւ քննարկող մարդը, խորհող եւ խորհուրդներու ճամբով զգացող մարդը: Այդ կարծր իրերը, իրերայաջորդ տողերու ընդմէջէն կը կոթողուին, կը հսկայանան կարծես, եւ կը դադրին բառերու շարայարութիւն մը ըլլալու իրենց սովորական հանգամանքէն, կը դառնան ապրող իրականութիւն, արիւնով ու քրտինքով օծուած:

Իր պարզ եւ անսեթեւեթ արտայայտութեան կողքին ունի պատկերներու այլազանութիւն, ինչպէս նաեւ ճոխ բառամթերքով իր լրումին հասած լեզու մը: Նիւթերու նախընտրութեան մէջ դժուարահաճ չէ Զարեհ Խրախունին եւ չսպասեր որ քերթելու դիմելէ առաջ անոր խորագիրը ներշնչէ զինքը: Հասարակ առարկայ մը, աննշան ապրում մը կը դառնայ բանաստեղծութիւն, իր գերազանցապէս զգայուն շունչին տակ:

Կան պահեր ուր Զարեհ Խրախունին ուսերէն կը թօթափէ թանձրութիւնը խորհուրդներուն կը զուարթանայ, կը կատակէ կը խնդայ: Երեւոյթ մը, որմէ պիտի խուսափէր բանաստեղծի պիտակը զգեցած որեւէ դասական դէմք: Այս պարագան յատկանշական է հայ քերթողութեան արդիական դիմագծուած այս երեւոյթներուն մօտ, ուր ծաղրանկարումի ճամբով եւս կը տիրապետեն ընթերցողին մտքին եւ զգայարանքներուն: Գռեհիկ եւ տափակ ոչ մէկ արտայայտութիւն: Ամէն բառ, ամէն գաղափար ունի իր չափն ու կշիռը, թռիչքն ու յուզականութիւնը: Խրախունին չենք կարդար, այլ՝ աւազախրումի մը պէս, կը սկսինք ընկղմիլ անոր մագնիսող տողերուն ընդերքին, կամ, լաւագոյն բացատրութեամբ, պարտադիր ստիպողականութեամբ մը իրեն հետ կը դիմենք իրերը ուսումնասիրելու, անոնց խորութեան իջնելու եւ բարձունքները մագլցելու:

Անճիշդ բացատրութիւն մը պիտի չըլլար ըսել թէ՝ Խրախունիին քերթողական թռիչքը երբեմն կը հասնի այն աստիճանին ուր խանձում մը կը համակէ մեզ, հողեմաշ մորմոք մը՝ որ կոտտացող վէրքի մը համազօր կը խռովէ մեր միտքն ու հոգին հաւասարապէս, բուռն անդրադարձումով մը մեզ բերելով ողբերգական պայմաններու դիմաց, որոնց բացատրութիւնը իմացական ճամբով տուած է մեզի: Բանաստեղծը լաւագոյն կերպով ճանչցած է իր դարը, որուն մէջ կ'ապրի եւ մեզի կը խօսի ուղղակի անոր մասին – գիտութեամբ, իմաստութեամբ, գաղափարականութեամբ, մեծութիւններով եւ փոքրութիւններով. գերազանցումի եւ այլասերումի արշաւներով լեցուն դա-

15 ՄԱՐՏ…

Ազգ. հերոս Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակին

Կրունկիդ տակ՝ Թալէաթն ահա եղեռնապարտ·
«Խորհո՛ւրդ է մեծ, սաճչելի որ յայտնեցաւ»··
Բոցալեզու հրազէնիդ փողէն պողպատ
Վահագնի հո՛ւրն այրեց երկինքը հայադաւ…

Վրէժիդ ձայնը սարսեցուց սիրտերը քար,
Պերլինի ցուրտ բանտախուցէդ ծաթեց արեւ…
Ծուխը զէնիդ մեռելոցի եղաւ բուրվառ
Միլիոնաւոր Նահատակաց շիրմին վերեւ…

Ի՛մ Սողոմոն, հրէշն ինկա՛ւ մայթին վրայ…
Պատարագիդ սպասաւոր՝ ցե՛ղդ համայն…
Դուն վրէժի, հատուցումի կոթողն հսկայ,
Ու ես՝ անմահ յիշատակիդ լոկ պատուանդան··

ՇԱՀԱՆ ՆԱԹԱԼԻ

4 Մարտ 1964, *Ուօթըրթաուն*

րը – եղական չքերթի մը մասնակից դարձնելով մեզ: Եղական է իր ոճը: Իր անհատականութեան ուժեղ դրոշմն է այդ, որ ստեղծագործութիւններուն ո–րակին վրայ կարեւոր տոկոս մը կ'աւելցնէ:

Երիտասարդ եւ տաղանդաւոր բանաստեղծին մօտ տեսնուած ուշադրաւ պարագաներէն մէկը կը կազմէ իր արտադրողական թափը եւ երկասիրու–թիւններուն քանակը, ուր սակայն կարելի չէ հանդիպիլ ոչ կրկնութիւններու եւ ոչ ալ անկումներու:

Աստղ մը եւս կու դայ փայլիլ հայ բանաստեղծութեան երկնակամարին վրայ:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՃԻՄԵԱՆ

ՆՕԹ.– Բանաստեղծին այս զոյգ հատորները կը տեղեկանանք թէ արժա–նացած են Համազգայինի ԱՆԱՀԻՏ մրցանակին, որպէս լաւագոյն ստեղծա–գործութիւնը 1964 տարուան:

ՔԱՐՏԵՍՆԵՐՈՒ ՀԵՏԵՒԵԼՈՎ...

Մեր նախորդ թիւով հրատարակած էինք երկու քարտէսները, որոնցմէ մին կը պատկերացնէր Թուրքо–Թաթար ցեղերու աշխարհագրական ընդհանուր դիրքը Արեւելեան Սովեթական Միութեան եւ Անդրկովկասի մէջ, երկրորդը՝ Թուրքо–Թաթար ցեղերու աշխարհագրական սահմանները, իսկ երրորդը՝ իր բնական սահմաններէն դրկուած եւ Թուրքо–Թաթար ցեղերու բռնառնալից աքցանին մէջ առնուած մեր հայրենիքի ազատուն դիրքը:

Այս թիւով կը հրատարակենք սովեթական Ատրպէյճանի քարտէսը, ուր որոշակի կ'երեւայ վէճի նիւթ եղող Լեռնային Հայկական Ղարապաղի սահմանները: Ինչպէս ծանօթ է Հայկական Ղարապաղը թէեւ ինքնավար է, սակայն ենթակայ է Ատրպէյճանին:

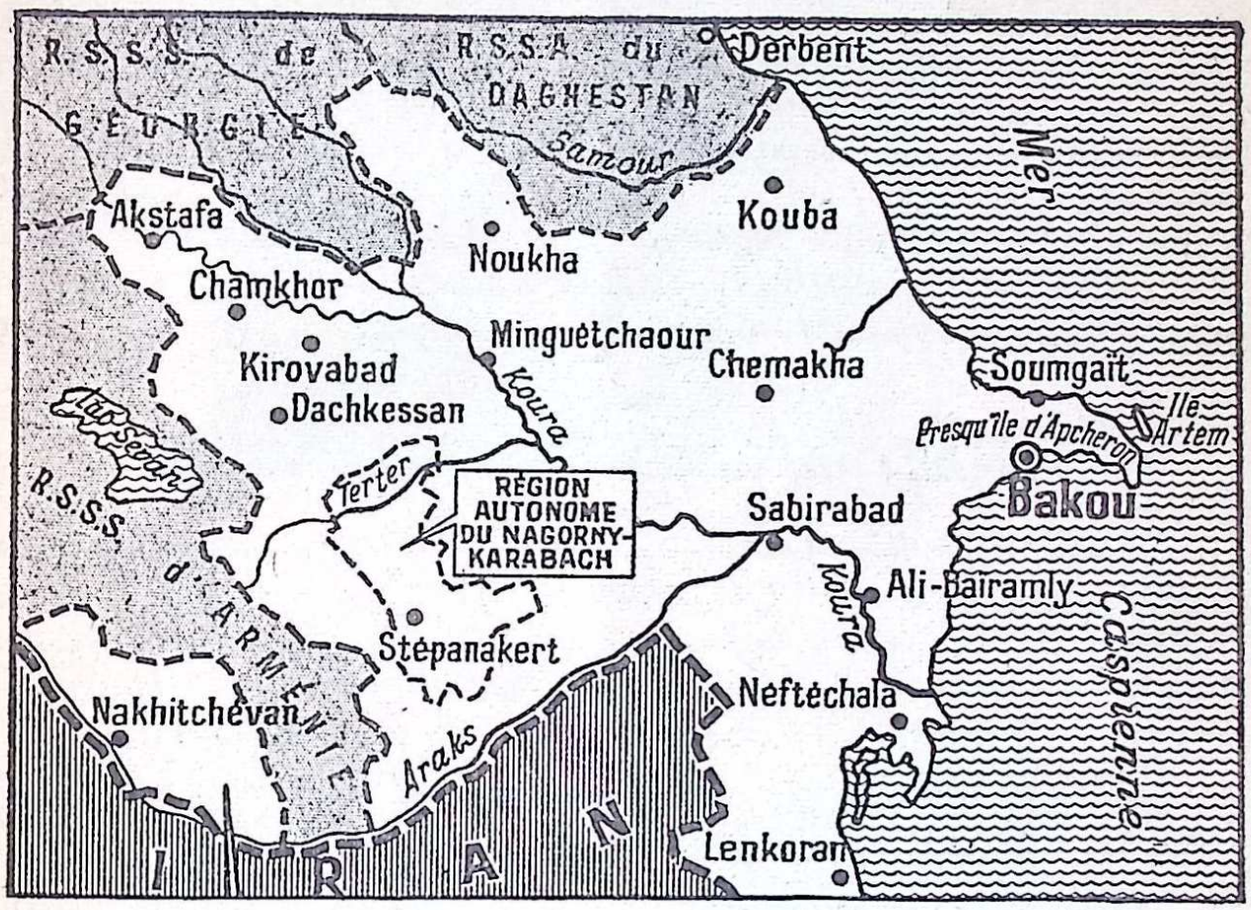

Արդեօք ինչո՞ւ դրեթէ գուտ հայաբնակ այս նահանգը իբր ինքնավար շրջան Հայաստանի մաս չի նկատուիր եւ կը նկատուի Ատրպէյճան: Մինչդեռ Թաթարաբնակ երկու փոքր շրջաններ – Հայաստանի մէջ – կը նկատուին մաս սովեթական Ատրպէյճանին եւ հայաբնակ փոքր շրջան մըն ալ – Ատրպէյճանի մէջ – կը նկատուի Հայաստանի մաս... Այս անբնականոն վիճակը կը պատկերացուի Մոսկուայի մէջ հրատարակուած Հայաստանի մէկ քարտէսին վրայ, որ կու տանք «Ներկա՛յ»ի վերջաւորութեան: Ցիշեալ շրջանները ընդգծած ենք, ուշադրութենէ չվրիպելու համար:

Հայաստանի վրայով իրարու միանալու Թուրք–Թաթարական ճգտումը դրսեւորող պերճախօս փաստ մը կը ներկայացնէ Թուրք–Իրանեան սահմանային համաձայնութիւն մը, կնքուած չուրջ երեսնամեակ մը առաջ, Խրտական Արարատի ապստամբութեան ճնշումէն յետոյ: Ըստ այդ համաձայնութեան, Թուրքիա հողային լայն չերտ մը տուաւ Պարսկաստանին, փոխարէնն ստանալով հողի նեղ չերտ մը Արաքսի ափին, Արարատներու հիւսիս–արեւելքէն: Սահմանային այդ շրջանը կիսաբորակի մը մէջ առած ենք, Հայաստանի քարտէսին վրայ: Թուրքիա իր ստացած այդ փոքրիկ հողամասով ուղղակի հարեւան դարձաւ Նախիջեւանին: Թուրքերու համար ռազմավարական մեծ նշանակութիւն ունի այս «փոքրիկ» սահմանային սրբագրութիւնը, որ կատարուեցաւ միշտ ի վնաս Հայաստանին:

Գրեթէ աննշմար անցած եւ մոռցուած հողային այս փոխանակութեամբ Թուրք–Թաթար միացումը իրականացաւ, դէթ խորհրդանշական ձեւով: Թուրքիա Նախիջեւանի միջոցով միացած եղաւ Ատրպէյճանին: Ահա թէ ինչպէս կ'աշխատին Թուրքերն ու Թաթարները, առանց փող ու թմբուկի, այլ հետեւողականօրէն, իրենց ազգային իղձերու իրականացման ճամբան հարթելով: Պատմական Նախիջեւանը, ուր ներկայիս հազիւ քսան հազար հայեր կ'ապրին, Թուրքերն ու Թաթարները միացման կամուրջի վերածելու համար է որ Հայաստանին կցման կ'ընդդիմանան այնքան բուռն ձեւով եւ հայերու այնտեղ հաստատուելուն եւս արգելք հանդիսանալով:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ տարի Սարոյեան այցելեց Թուրքիա եւ արժանացաւ սիրալիր ընդունելութեան: Շրջեցաւ Արեւմտեան Հայաստանի բոլոր կողմերը, տեսաւ երկկուան չէն քաղաքներու, աւաններու աւերակները, ինչպէս նաեւ իր ծնողներուն ծննդավայր Պլթլիսի աւերակ վիճակը: Սարոյեան Թուրքերուն խոստացաւ վերադարձին թատերդութիւն մը դրել Թուրքիոյ մասին:

1963ին ալ, մեծ դրագէտը «Նայիըի»ի Փարիզի աշխատակից Գ. Ադամեանի հետ երկար զրոյց մը ունեցեր էր: Այդ առթիւ իրենց հարցուած էր թէ ճի՞շդ է որ Պոլսոյ լրագրողներուն յայտնած է «ես թուրքերը չեմ ատեր»: Սարոյեան կը հաստատէ իրեն վերագրուած յայտարարութեան ճշմարտութիւնը ըսելով.

– Այո՛, ես չեմ կրնար ատել մարդ արարածը, բայց կ'ատեմ տգիտութիւնը: Տգիտութիւնն էր որ գործել տուաւ այդ բոլոր ոճիրները:

Երբ իրեն դիտել կը տրուի թէ ջարդերը կազմակերպողները տգէտներ չէին, այլ Եւրոպայի համալսարաններէն աւարտականներ, Սարոյեան կը յարէ.

– Աւելի՛ պէշ: Կը նշանակէ թէ, անոնց տգիտութիւնը այնքան թանձր էր,

Խգնատիոս Արք. Մալոյեան

ՄԱՐԶՊԵՏ – Մանկավարժ
(Ղազար Ղազարեան)

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Բանաստեղծ

Տիկ· Աննա Շիրինեան եւ իր հարսները Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութեան մէջ: Պատկերին մէջ Տիկինը եւ հարսները՝ Տիկիններ Ալիս, Վերոնիք, Օր· Ճիլտա (թոռը), Տիկ· Մարիանա եւ որդին Թագուռ, որ Հաստատութեան մէկ ուսուցչուհիին տարեկան թոշակը կը հոգայ:

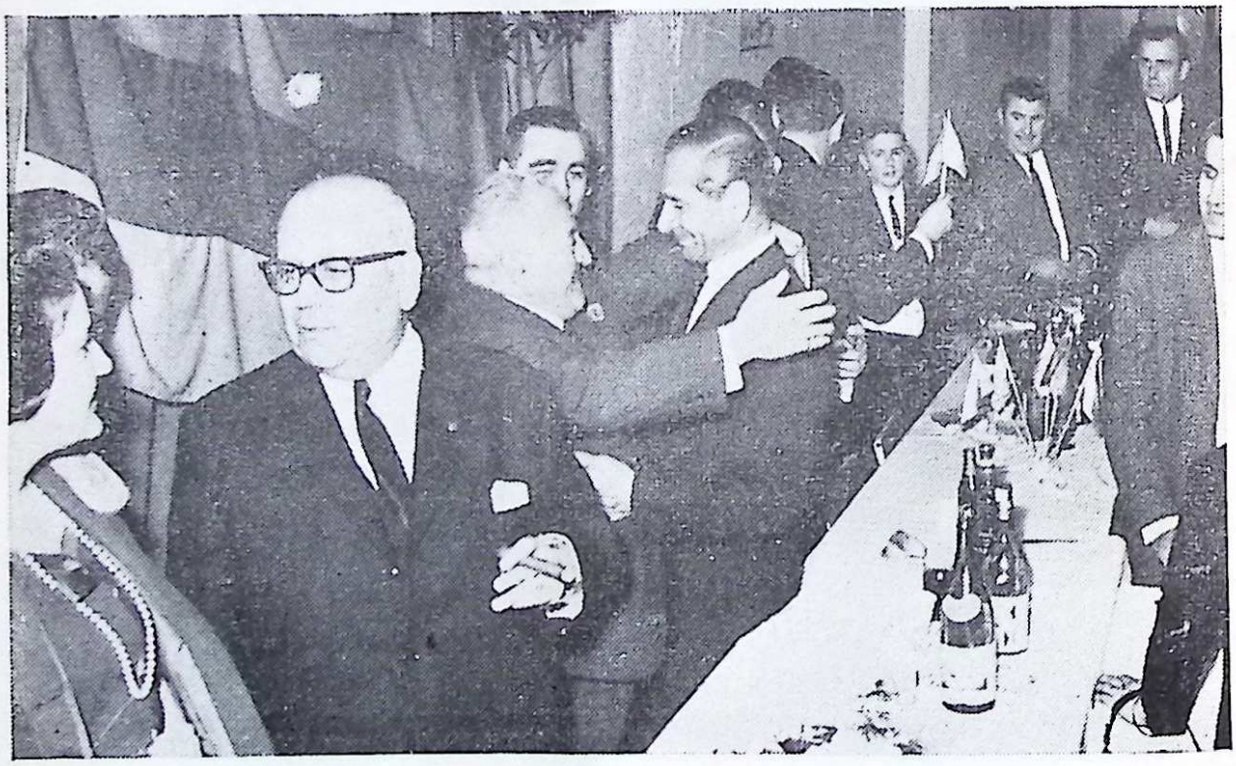

Խոնարհ բարերար մը՝ Եղիշէ Բէշիշեան, որ հանդիսութեան մը առթիւ ինքնաբուխ ժեստով մը 50·000 փեսօ նուիրեց Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութեան: Պատկերին մէջ նուիրատուն կ'ողջագուրուի բարերար Գրիգոր Ճամպազեանին հետ:

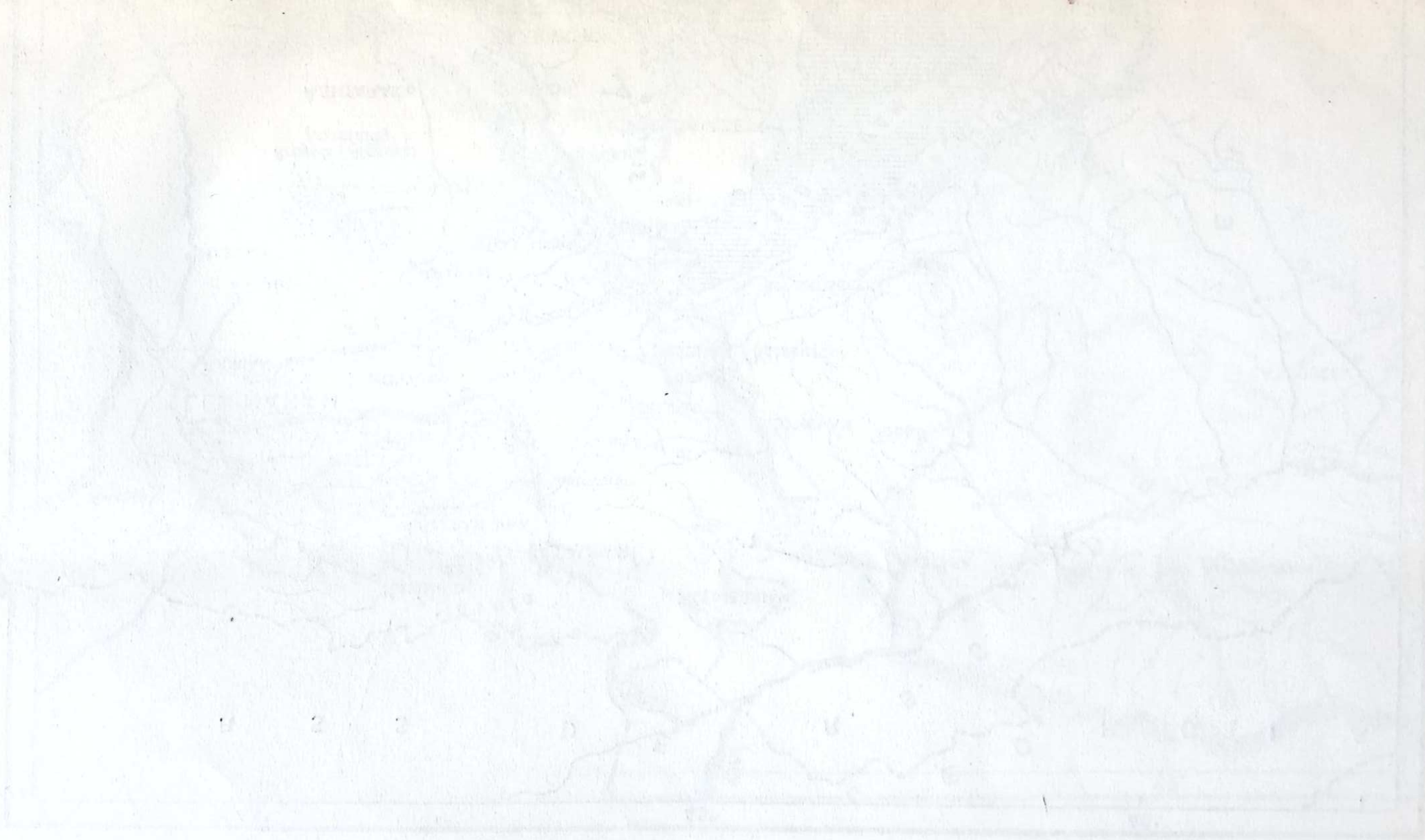

R. S. S. de ARMENIA

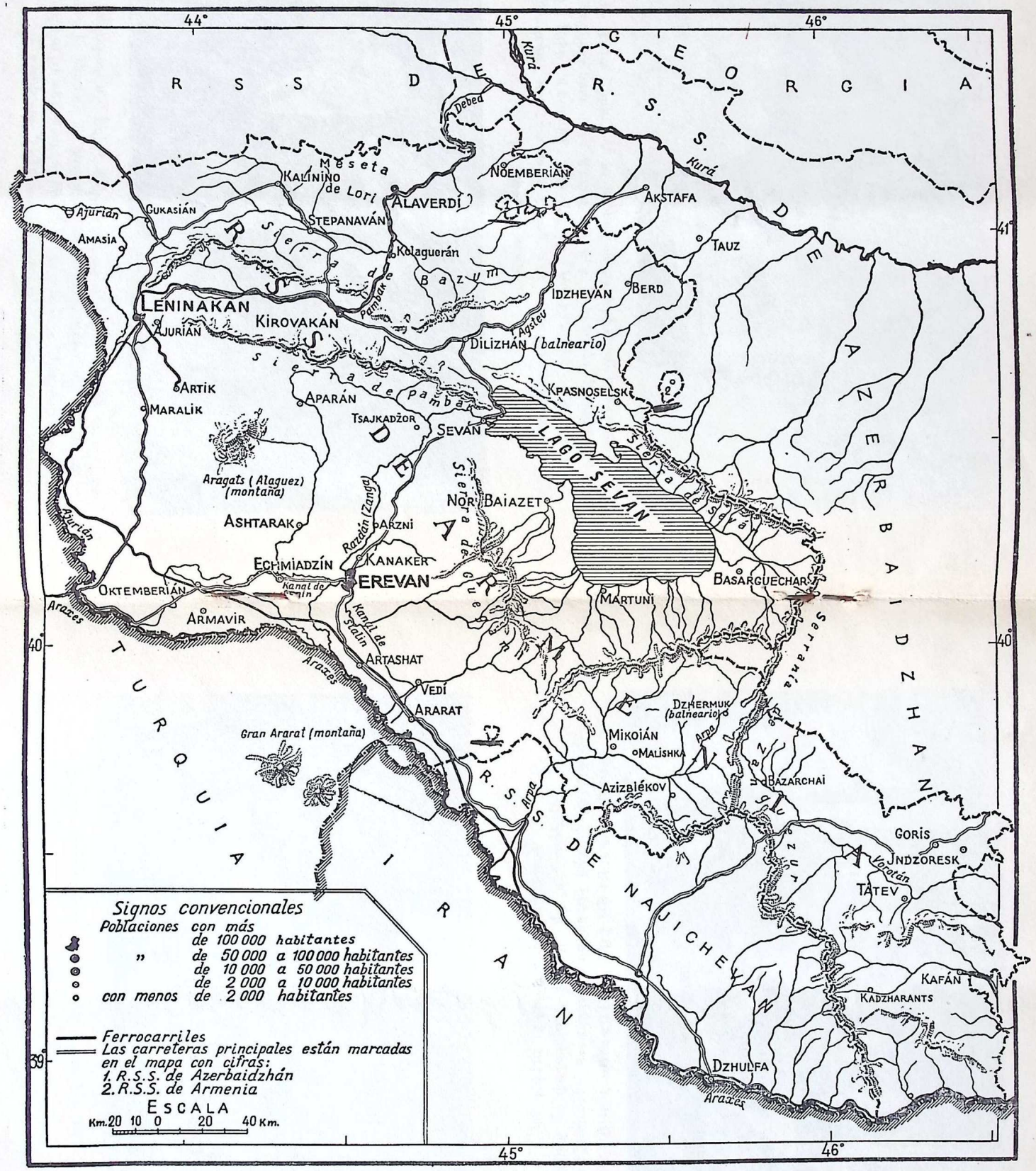

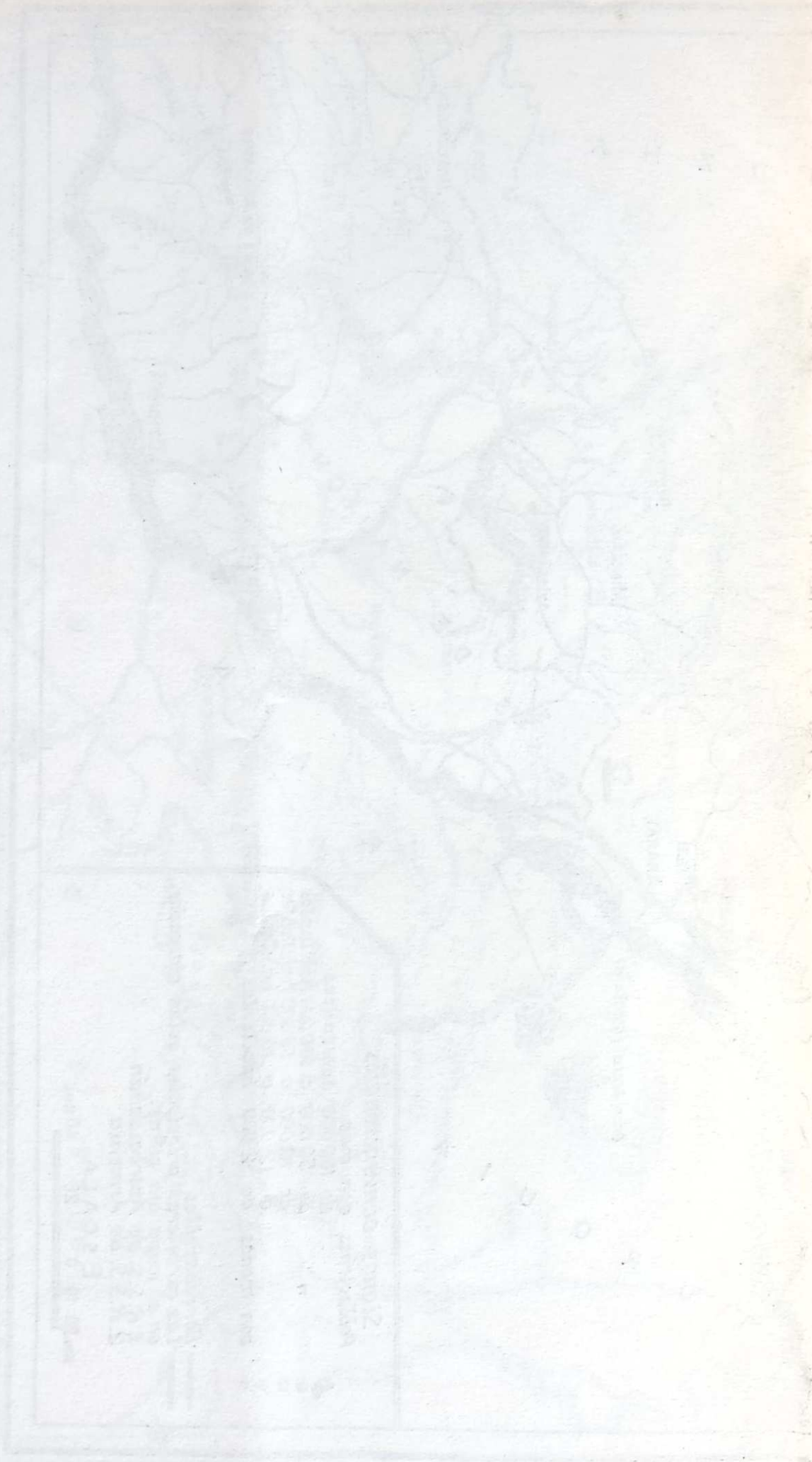

Ն·Կ· ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ ՌԼԶԱ ՇԱՀ ՓԱՀԼԱՒԻ ԵՒ Ն·Կ·Մ· ՓԱՐԱՀ ՏԻՊԱ
բազուհին կ'ընդունին իրենց հպատակներուն ողջոյնները: Պատկերին
մէջ կոնակէն՝ Պր· Աղասի Մովսէսեան իր Տիկնոջ
Թամարա Մովսէսեան եւ աւրիշներ:

Ապրիլ 24ի առթիւ, հայ ցուցաբարներ Նիւ Եորքի մէջ:

ՏԻԿԻՆ ՍՈՖԻԱ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ
(Արքօ Ճիւմպիւշեան)

որ Եւրոպայի լոյսն անգամ չկրցաւ ճեղքել... եւ «ծանր ծանր բառերով եւ խորունկ շեշտով» կը խորհրդածէ.

– Անոնք իրենց ոճրագործ տգիտութեամբ ուզեցին ջնջել մեզ, բայց չյաջողեցան: Բայց չատ լաւ յաջողեցան ուրիշ բան մը: Ո՞ւր մնանց անոնց այն մեծ, հարուստ կայսրութիւնը: Կը տեսնե՞ս թէ տգիտութիւնը ուր կը հասցնէ մարդը... Գիտե՞ս ինչ դժբախտութիւն է աշխարհի ամենէն լաւ եւ հարուստ հողերով երկիրը ունենալ, բանակներ եւ պետութիւն ունենալ եւ մուրացկանի պէս ապրիլ, միշտ ձեռք բանալ ուրիշին... Ահկէ մեծ պատիժ կրնա՞յ տալ Աստուած ժողովուրդի մը... Մեր ունեցածը լափեցին, մեր դաշտերը մոխիր ըրին, բայց այդ ոճիրէն քառասուն տարի եւոք, ահա մեր պզտիկ Հայաստանը որ կը ծաղկի, քարը պարտէզ կ'ըլլայ, մեծ դիտուններ եւ մեծ արուեստագէտներ կը փայլեցնէ երկրագունդին վրայ... Ա՛յս ալ պատիժ մըն է իրենց. կո՛յր ալ ձեւանան՝ չեն կրնար չտեսնել, թէ մենք ուր հասանք եւ իրենք ուր էին, ուր մնացին... Կռուելու եւ վրէժ լուծելու պէտք չունինք, Գրիգոր, մեր պողպատէ կամքը բաւական է մեր հողերը մեզի դարձնելու. կը բաւէ որ չմոռնանք Զարենցի խօսքերը: Կարծեմ ըսած է – «Ո՛վ հայ ժողովուրդ...»: Մնացածը չեմ դիտեր ,բայց կարծեմ... չատ լաւ խրատ մըն է:

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ Ի ՍՓԻԻՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱՎԷՃ ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Տարուոյս սկիզբը Փալիֆոռնիոյ չրջանի հայ համալսարանականները պովելի մխքը յղացեր էին ստեղծելու հայ ուսանողական միութիւն մը, հայ կեանքին մէջ իրենց պատրաստութեան եւ տարիքին համապատասխան կեանքանի, աշխոյժ հասարակական գործեր ստանձնելու համար:

Նորակազմ միութիւնը գործօն դեր ստանձնած է Եղեռնի Յիսնամեակի ոճնակատարութեանց պատրաստութեան աշխատանքներուն մէջ: Անոնք կազմակերպած էին նաեւ հրապարակային բանախօսութիւններ եւ չարդերու պատկերներու ցուցադրութիւն Պրքլի համալսարանին մէջ, Ապրիլ 21ին եւ 22ին: Այս առթիւ համալսարանի ամբողջ ուսանողութիւնը ծանօթացած է թըրքական վայրագութիւններուն, դիտելով չարդերու սահմռկեցուցիչ նկարներ եւ լսելով հայ ուսանողներու բացատրութիւնները:

Ջղաղրդիռ եւ կատղած թուրք ուսանողներ փորձած են հակազդել, ջանալով հերքել պատմական ճշմարտութիւնները: Ցուցահանդէսի առաջին օրը անցած է բուռն վիճաբանութիւններով, եւ թուրք ուսանողները ամօթահար մեկնած են: Յաջորդ օրը միայն մէկ թուրք ուսանող համարձակած է գալ, ձրուելու համար թռուցիկներ, որոնց մէջ թուրք ուսանողներ հայոց ատելանքին համար ցաւ յայտնելէ յետոյ – ընդունելով ուրեմն չարդերու գոյու-

թիւնը – կը փորձեն չարափոխել հայոց պատմութեան վերջին շրջանը, հայ յեղափոխութիւնը պատճառ ցոյց տալով ջարդերուն: Հայ ուսանողներ Թուրքիկը կը ներկայացնեն համալսարանի պաշտօնաթերթի խմբագրութեան, որ իր թերթին մէջ Թուրքերու Թուրքիկը կ'որակէ «խեղաթիւրում»:

Վիճաբանութիւններու մասնակցած են ուսանողներէն Անդրանիկ Շաթըրեան, Գրիգոր Այվազեան, Սարգիս Շմաւոնեան, Նորման Քոնտի, Շարլի Քէչեան եւ մանաւանդ Շուշան Վարդանեան, որ Թուրք ուսանողներու առջեւ իրոխտաբար կանգնած կը հերքէ անոնց սուտերն ու աւարկութիւնները: Այլազգիներ եւս իրենց դատապարտութեան խօսքը ըրած են Թուրքերու հասցէին:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24ին յուշառօն Լոնտոնի Քոմընուելթ Ինսթիթիութի թատերասրահին մէջ, կը խօսին՝ յանուն Հ. Եր. Միութեան Հայկ Ապաճեան, Մաքս Ալէքսանեան, Տաթիւ Վրդ. Սարգիսեան եւ Պսակ. Արք. Թումայեան, որու աղօթքով կը վերջանայ ձեռնարկը, որուն ներկայ կ'ըլլան 420 լոնտոնահայեր:

Ապրիլ 25ին, կրօնական արարողութիւն, կը պատարագէ եւ կը խօսի Պատուիրակ Սրբազանը: Ծաղկեպսակներ դրած են խորանին վրայ Լոնտոնի հայոց Համայնական Խորհուրդը, Հ. Յ. Դ. Լոնտոնի Նաւասարդեան Կոմիտէն, Հայկ. Դատի Լոնտոնի Վարչութիւնը: Վերջինին կազմակերպած բողոքի լուռ ցոյցը կը սկսի ժամը 12ին: Ամէն սեռէ եւ տարիքէ 240 լոնտոնահայեր 3 ցուցատախտակներ պարզած հանդիսաւորապէս կը տողանցեն կեդրոնական փողոցներէն քալելով դէպի Ս. Սարգիս Եկեղեցին եւ ապա կ'ուղղուին դէպի Ունեթմինըսթեր Աբբի նշանաւոր վանքը, որ կը գտնուի փարլամէնթի դիմացը:

Այնտեղ վանքին աւագերէց Տոքթ. Էրիք Ս. Ապպաթ կ'աղօթէ անծանօթ դինուորի դերեզմանին վրայ եւ կը հրաւիրէ գետեղելու ծաղկեպսակը, զոր տողանցողները բերած էին միասին: Ապա թափօրը կ'ուղղուի դէպի վարչապետարան, ուր նամակ մը կը յանձնուի Հայկ. Դատի Լոնտոնի Վարչութեան կողմէ:

Ցոյցին հետեւող բազմութիւնները լուսաբանելու համար կը ցրուին մասնաւոր Թուղթիկներ, կրելով երեք պատառոներ, որոնց վրայ դրուած են.

«1915–1965, Յիսնամեակ չպատժուած ցեղասպանութիւն»:

«Թուրքիան կառավարողները 1915ին կազմակերպեցին առաջին ցեղասպանութիւնը. մէկուկէս միլիոն հայեր կոտորուեցան»:

«Մարդկութիւնը պէտք է դատապարտէ հայ ժողովուրդին դէմ գործուած ոճիրը»:

Ապրիլ 27ին, եկեղեցական արարողութիւն Սէյնթ Տունսթան անկլիքան եկեղեցին մէջ, Կաթ. Պատուիրակի եւ Լոնտոնի Լորտ Պիշոփի, յոյն եկեղեցի Արքեպս.ի եւ այլ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու ներկայութեան: Արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ անգլերէն եւ հայերէն լեզուներով: Այս առ-

մեւ ներկանեռուն կը բաժնուի ղբքայկ մը, ուր կը բայատրուի արարողութիւնն ու ապօթքները: Կ'արտայայտուին եկեղեցիին աւագերէցը, պատկ Սրբ. եւ Լանատնի Լսրտ Պիշոփը:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Մայիս մէկին, ուղահանդէս «Լութերդաւտ» սրահին մէջ: Հանդէսը կը բանայ Ա. Մուրատեան: Կը խօսին Վիեննայի հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Գրիգորեան, Պ. Ֆրանճեան եւ Ա. Վանեսեչ: Կը կարդացուի հաղորդածները Ա. Ահարոնեանի կոյր Աշուղէն: Դերասան Գ. Մելիքեան կը կարդայ հաղորդածները Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա Լերան քառասուն օրերը»էն եւ կ'ոգեկոչէ յիշատակը նահատակներուն:

Մայիս երկուքին Գրունվալդ քաղաքամասի եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ եւ կը խօսի Մեսրոպ Վրդ. հոգեհանդստեան պաշտօն մատուցանելով:

Ապրիլ 24ին անդրադարձած է Պերլինի Տի Վելթ թերթը, անկողմնակալօրէն վերլուծելով եղերութիւնները. իսկ Ռիսա ճայնասփիւռը Մարտ 25ին եւ 26ին կէսգիշեր ժամ տեւողութեամբ ճայնասփռումներ ըրած է, «Ժողովուրդի մը դիմաստուերը» խորագրով, տալով ամիսի տեղեկութիւններ հայոց անցեալէն եւ ներկայէն, համեմատած հայկական երաժշտութենէն պատառիկներով:

ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Մայիս երկուքին Հին Կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Սրբ. Մանուկեան կը մատուցանէ հանդիսաւոր պատարագ ի ներկայութեան Ժընեւ գտնուղ զանազան համայնքներու ներկայացուցիչներու եւ զուիցերիացիներու: Կը խօսի Սերովբէ Սրբ. եւ Հնդկ Մալապար եկեղեցիի ներկայացուցիչ Հայր Փօլ Վերկէզ, ընդգծելով ջարդերու պատմութիւնը: Ի պատիւ հոգեւոր պետերուն արուած ճաշով մը օրուան հանդիսաւորութիւնները կը վերջանան:

Մայիս վեցին «Քոմեմէի» սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ նահատակներուն ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Օտարներ եւ հոգեւոր ներկայացուցիչներ զանազան համայնքներու, լեցուցած են սրահը: Բացման խօսք կ'ընէ Զուիցերիոյ Հայ Աղգ. Մխիթեան նախաղահ Շարլ Փիլիպոսեան, կը խօսին՝ Ժընեւի պետական խորհուրդի նախագահ՝ Ժան Թրէննա, Ժընեւի համալսարանի պատմութեան Սվէյն–Սթեըլինկ–Միչօ եւ Վահան Վարժապետեան:

Մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութենէ յետոյ, Միացեալ Նահանգներէ մասնաւոր հրաւիրուած ջութակահար Ժիրայր Գանթարճեան կը նուագէ Պախէն, Շուպերթէն, Էլկարէն, Ռավալէն եւ Խաչատուրեանէն՝ Քոնչերթոյին Բ. մասը:

Ներկանեռուն ի պատիւ արուած ընդունելութեամբ մը կը վերջանայ հանդիսութիւնը:

ԱՏԻՍ-ԱՊԱՊԱՅԻ ՄԷՋ

Հեռաւոր Ատիս-Ապապայի փոքրաթիւ համայնքը, բացառիկ չուքով եւ խնամուած հանդիսութեամբ նշած է Եղեռնի Ցիսնամեակը:

Մարտ 17էն մինչեւ Ապրիլ 14 «Արարատ» Ակումբին մէջ կազմակերպած են հինգ դասախօսութիւններ. Սիամանթոյի եւ Վարուժանի մասին խօսած է Ազգ. Գէորգոֆ վարժարանի տնօրէն գրագէտ Կ. Փոլատեան, նախագահած է Եթովպահայ Գաղութային Ժողովի նախագահ Երուանդ Տէրենց: Գ. Զօհրապի եւ Ռ. Զարդարեանի մասին՝ Մանուէլ Քէօշկէրեան, նախագահած է Գէորգ Սվաճեան, անդամ Գաղութային Ժողովի: Կոմիտաս Վարդապետի մասին խօսած է երաժշտագէտ Ներսէս Նալպանտեան, նախագահութեամբ Գաղութային փոխ առենապետ Էլիաս Ճէռանեանի: «Մեր Դատը»,– «Ինչ ըրինք եւ ի՞նչ պէտք է ընենք» նիւթին շուրջ խօսած է Աւետիս Թէրզեան, նախագահութեամբ Գաղութային անդամ Լեւոն Երզնկացեանի: Հինգերորդ դասախօսութեան նիւթը եղած՝ հայ ժողովուրդի նպաստը աշխարհի քաղաքակրթութեան, խօսած է Կ. Փոլատեան, իսկ նախագահած՝ Մուշեղ Երիւանեան: Դասախօսութեանց ընթացքին դրծածպրուած է պեղարուեստական պատշաճ յայտադիր մը:

Ապրիլ 23ին, տեղի ունեցած է ոչնկոչման հանդիսութիւնը նորակառոյց չքեղ քաղաքապետարանին մեծ սրահին մէջ: Բեմը պատշաճօրէն եւ ճաշակով յարդարած են եկեղեցասէր Տիկնանց անդամուհիները:

Հանդէսը նախագահած են Կորիւն Վրդ. Մանուէլեան, համայնքին հոգեւոր հովիւը եւ Սամուէլ Պէհէսնիլեան՝ Գաղութային առենապետը, որոնք օրուան պատշաճ արտայայտութիւններ կ'ունենան: Բանախօսած են՝ Աւետիս Թէրզեան, Հայկազուն Ուզունեան եւ Կարապետ Փոլատեան:

Գեղարուեստական բաժնին երգով, արտասանութեամբ եւ նուագով մասնակցած են օժտուած տարրեր համայնքէն, որոնք ներկայացուցած են նաեւ կենդանի պատկեր մը, առնուած Կ. Փոլատեանի «Տէր Զօրի Դժոխքը» գործէն:

ՑԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՏԻՆՑԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

Պուէնոս Այրէսի արուարձաններէն Փիլմէսի մէջ համախումբ կ'ապրին չուրջ հազար երկու հարիւր Մարտինցի արաբախօս կաթողիկէ Հայեր: Ունին իրենց սեփական ակումբը, որու պատերը զարդարուած են հայ հերոսներու նկարներով, որոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ Զօր. Անդրանիկի նկարը:

Այս ազգայինները Յունիս 20ին նշեցին Եղեռնի Ցիսնամեակը, հոգեհանդիստով եւ հանդիսութեամբ մը, Փիլմէսի մէջ: Կաթողիկէ Հայոց վիճակաւոր Հ. Ներսէս Ծ. Վրդ. Գարապաշեանի կողմէ ջրհանը ըրկուած Գէորգ Վրդ. Ճիկերիմեան պատարագեց եւ հոգեհանդիստ ըրաւ Մարտինի նահատակներու հոգւոյն համար, յիշելով Մարտինի կաթողիկէ Առաջնորդ Իգնատիոս Աբք.

Մալոյեանը, որ իր հաւատացեալ ժողովուրդին հետ 1915ին նահատակուեցաւ ի Մարտին:

Նոյն օրը, ճաշկերոյթ մը տեղի ունեցաւ, ուր ներկայ էին Քիլմէսի բոլոր հայերը, ինչպէս նաեւ չրջանին պետական եւ դինուորական իշխանութեանց ներկայացուցիչները, որոնք անդրադարձան հայ ժողովուրդի առաքինութիւններուն եւ դժբեմ ճակատագրին:

ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ԴԱՐՊԱՍԷ ԹՈՒՐՔԻՈՑ

Սովետական Միութեան վարչապետ Քոսիկին կ'առաջարկէ ռուս-թրքական ոչ-յարձակման դաշինք մը: 27 Յունիսին Թրքական «Աքիս» շաբաթաթերթի խմբագրապետին հետ յիսուն վայրկեան իօսելով, սովետ վարչապետը ըսած է.

Սովետ Միութիւնը լաւ յարաբերութիւններ կ'ուզէ ունենալ Թուրքիոյ հետ եւ տրամադիր է ընել ինչ որ անհրաժեշտ է ցանկալի լաւ փոխ յարաբերութիւնները հաստատելու համար:

Սովետ վարչապետը կը չեշտէ անգամ մը եւս, որ Սովետ Միութիւնը հողային պահանջներ չունի Թուրքիայէն եւ անհրաժեշտ կը գտնէ ստորագրուիլը նոր ոչ-յարձակման դաշինքի մը, որ պոյութիւն ունեցած է 1925-45 տարիներուն:

Այս դաշինքը կնքուած էր Լենին-Քեմալ բարեկամութեան հաստատումէն յետոյ, Սթալինի չրջանին: Բ. պատերազմին վերջանալուն, 1945ին, կողմերը չաւելարկեցին դաշինքի վերանորոգում եւ դաշինքը կորսնցուց իր արժէքը: Սթալին առաջարկեց նոր դաշինք մը, պահանջելով Կարսն ու Արտահանը եւ հակակշիռ նեղուցներուն վրայ: Թուրքերը մերժեցին այս պայմանները եւ յարաբերութիւնները ձգտուեցան, մինչեւ անցեալ տարի, երբ կիպրոսի խնդրին առթիւ, Թուրքերը դժգոհ «ՆԱՏՕ»էն, դէմքը դարձուցին Մոսկուայի:

Օգոստոսին, Թուրքիոյ վարչապետը Սուատ Հայրի Իւրկիւպլիւ պիտի այցելէ Մոսկուա, այս այցելութիւնը պիտի նշանակէ քայլ մը առաջ դէպի ոչ-յարձակման դաշինքը, որ ոչ ոքի դէմ ուղղուած է, կ'ըսէ Քոսիկին:

* * *

Վրէ՛ժ...

Դատարկ, մեռած բա՛ռ է դա, թեթեւ մի խօսք, ստեղծուած սիրոյ պատմութիւնների համար, թէ՞ դեռ նա մնում է իրրեւ մարդկային զգացումների արտայայտութեան ամենախոր հնչիւններից մէկը, ուր այնքան ներդաշնակ եւ այնքա՛ն ուժգին ամփոփուած է երկու գաղափար,– ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՀԵՐՈՍՈՒԹԻՒՆ...

Է. ԱԿՆՈՒՆԻ

ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ
(Սեփական թղթակցութիւն)

Հալէպահայութիւնը՝ նահատակներու սրտամորմոք յիշատակովը տարուած, գիտցաւ իր արժանի բարձրութեան վրայ մնալ եւ փաստել՝ որ իր սրտին մէջ կը կոտտայ միշտ անոնց մարտիրոսացման կսկծալի վէրքը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ախոյեան խումբը երբ կը ճակատէր Յորդանանի ախոյեան խումբին հետ, շապիկներուն վրայ սեւ երիզով ներկայացաւ դաշտ, ինչ որ օտարներու հետաքրքրութիւնը շարժեց եւ ներկայ հայերէն արտասուքի կաթիլներ խլեց: Բազում էին անոնք՝ որոնք սեւ փողկապով միայն կը շրջէին, իսկ անհամար էին անոնք՝ որոնք իրենց լամբակին վրայ կը կրէին Եղեռնի Յիսնամեակը ոգեկոչող նշանակներ՝ ուր դամբարանի խաչերուն առընթեր ծաղկող արտ մը կամ ջահ մը կը պատկերանար: Շատ էին նմանապէս Եղեռնը խորհրդանշող քարտերը՝ որոնց նկարները աւերակներու մէջէն Հայոց վերածնունդը կը խորհրդանշէին:

Բերիոյ Թեմին Առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Ղեւոնդ Ս. Արքեպիսկոպոս, գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր այցելելու այն բոլոր վայրերը՝ ուր բիւրաւոր Հայեր թաղուած, խոշտանգուած, սովնահար եղած հիւծած եւ մեռած էին: Հետեւաբար, Ապրիլ 3ին, Տէր Զօր մեկնեցան չորս քահանայ Հայրերու եւ Ս. Քառասնից Մանկաց Եկեղեցւոյ դպրաց դասին հետ: Պատարագեց տեղւոյն Ս. Հռիփսիմեանց Եկեղեցւոյ Նահատակաց Ս. Սեղանին առջեւ՝ ի ներկայութեան այն տեղի կառավարական եւ զինուորական պաշտօնատարներուն եւ Հայ հաւատացեալներու: Յուզիչ եղած է հոգեհանգստեան արարողութիւնը, մանաւանդ որ տեղւոյն Հայերէն շատեր, աքսորի մնացորդացներէն էին:

Ապրիլ 24ին, առաւօտեան, բոլոր Հայ եկեղեցիներու զանգակները կը ղօղանջէին եւ Հայ հաւատացեալները խուռներամ կը դիմէին դէպի սրբատեղիները: Ս. Քառասնից Մանկանց բակի սիւները, Առաջնորդարանի եւ եկեղեցւոյ մուտքերը սեւ շղարշներով պատած էին, իսկ ներսը, եկեղեցւոյ կեդրոնը զետեղուած էր մահարձան մը: Եկեղեցւոյ մուտքին, իւրաքանչիւր եկողի լամբակին կը կախէին ժապաւէն մը՝ որուն վրայ գրուած էր՝ 24 Ապրիլ, սեւ խաչ մը, 1915–1965, Յիսնամեակ Մեծ Եղեռնի:

Կը հասնին ահա՛ Հայ կաթողիկէ Առաջնորդ Տ. Գէորգ Արքեպս. Լայլէքեան, աւետարանականներու հովիւ՝ Վերապատուելի Յովհ. Գարճեան եւ Վերապատուելի Ս. Սաաղեան:

Հրաւիրուած էին նաեւ Հալէպի քրիստոնեայ բոլոր հոգեւոր պետերը՝ որոնք սիրով ընդառաջած էին առաջարկին, փութացած եկեղեցի եւ գրաւած էին իրենց յատկացուած տեղերը: Ս. Պատարագը մատոյց Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ Սրբազանը:

Յաւարտ պատարագի, մահարձանին շուրջ բոլորուեցաւ կրօնական դասը. Առաջնորդ Ս. Հօր առաջարկով, հոգեհանգստեան նախագահեց Հայ Կաթողի-

կէ Առաջնորդ Տ. Գէորգ Արքեպս. Լայէքեան՝ իր հանդերձանքով։ Ներկաները՝ մոմեր ի ձեռին, արտասուալից եւ երկիւղածութեամբ կը հետեւէին հոգեհանգիստին։

Եկեղեցական արարողութենէն ետք, սկսաւ գործադրուիլ Յիսնամեակի յայտագիրը։ «Զուարթնոց» երգչախումբի «Հայր Մեր»էն ետք, բացման խօսքը ըրաւ Արհիապատիւ Տ. Գէորգ Արքեպիսկոպոսը։

Ապա «Կոմիտաս» երգչախումբը յուզեց ներկաները «Մայր Արաքսի ափերով» երգով։

Օրուան առաջին բանախօսն էր Պ. Յ. Տաճատեան՝ որ Յիսնամեակի խորհուրդին թելադրականը ներկայացուց, եզրակացնելով թէ «Մեծ Եղեռնին Սուգի։ Սեւի տօն չէ, այլ շքեղ փաստն է ազգային մեր միասնականութեան եւ անմահութեան։

«Յիսնամեակը՝ աւելցուց բանախօսը, տօկուն եւ գեղեցիկ կամուրջ մըն է նահատակներու ազգային ձգտումներուն եւ վաղուան մեր ոգորումներուն միջեւ։ Այս օր, կամ այս օրերուն երբ ազգովին իրարու սրտին յենած կ'անցնինք Յիսնամեակի կամուրջէն՝ աւելի մաքուր ըլլանք, հայ մարդու անկեղծութեամբ մտածենք, ճանչնանք իրաւ յարգանքներն ու արդար տուրքերը։ Իսկական ոգեկոչումը գործերուն մէջ փնտռենք։ Մեր ազգային խղճին ու ճիտին պարտքը աշխատանքով տալ սիրենք։ Ջանանք սէր խառնել մեզի վստահուած ազգային աշխատանքներուն։ Այդ ժամանակ միայն, համազգային մեր մեծարանքը ընդունելի կ'ըլլայ Վարդանանց փառատօնը կերտող բոլոր նահատակ հերոսներուն»։

Պր. Սարգիս Սարգիսեան, մեներգեց «Լուսաւորչի Կանթեղ»ը, որմէ ետք Ազգ. Քարէն Եփփէ Ճեմարանի տնօրէն՝ Պ. Ռ. Տիրանեան կուռ խօսքերով պանծացուց յիշատակը Ապրիլեան Եղեռնի նահատակներուն եւ ներբողեց հայ ժողովրդեան դիմադրական ոգին։

«Կոմիտաս» երգչախումբի «Հայաստան Երկիր Դրախտավայր»ը ազգային ապրումի մթնոլորտ ստեղծեց։

Պ. Յ. Տ. Գէորգեան քաղցր ու յուզական թոնով արտասանեց Սարեանի «Դէպի Կառափնարան» բանաստեղծութիւնը, որմէ վերջ երգուեցաւ հայոց պատարագի յուզիչ «Տէր Ողորմեա»ն։

Փակման խօսքը ըրաւ Առաջնորդ Սրբազան Հայրը։

«Տէր Կեցո Դու զՀայս» յաղթերգով փակուեցաւ Յուշատօնը։

Երեկոյեան Նոր Գիւղի Վարդանանց վարժարանի մատուռին մէջ պատարագեց Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ՝ Գէորգ Արքեպս. Լայէքեան։ Հոգեհանգստեան նախագահեց Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Ղեւոնդ Արքեպս։ Հոգեհանգիստէն ետք, սկսաւ գործադրուիլ Յուշատօնին յայտագիրը։

Իսկ յաջորդ օրը, Կիրակի, յետ միջօրէին, Աւետարանականներու Բեթէլ եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ Յիշատակի հանդէսը՝ որուն բացման խօսքը կատարեց Գերշ. Տ. Ղեւոնդ Արքեպս., որմէ յետոյ գործադրուեցաւ Յուշատօնի յայտագիրը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԻԿ· ՍՈՖԻԱ Լ· ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Իր մեծագործ նուիրատուութիւններով հանրածանօթ բարերարուհի, Տիկ· Սոֆիա Լ· Յակոբեան ծնած է օտար լուծի տակ տնքացող Հայաստանի Պիթլիս քաղաքին մէջ: Փոքր տարիքին հայրը կորսնցնելով կը տարուի իզմիր, ամերիկեան որբանոցը, ուրկէ փոխադրուելով Հիւսիսային Ամերիկա ամուսնացած է դերեալ եւ աւերեալ Մուշի Մոկունք դիւղէն Լեւոն Յակոբեանի հետ: Բնիկ Հայաստանցի այս զոյգը հայու յամառ աշխատանքով կը ստեղծէ նախանձելի վիճակ մը նիւթական, որմէ առատօրէն բաժին կը հանէ տարագիր հայութեան կարիքներու: 1944ին կը մեռնի Լեւոն Յակոբեան, ի Ֆրեզնօ, ուր իր հասարակական գործունէութեամբ եւ իբր «Ասպարէզ»ի հիմնադիրներէն բարի յիշատակները ձգելով համայնքին մէջ:

Հայաստանցի այս վեհոգի հայուհին բազմաթիւ բարեգործութիւններ ըրած է Միացեալ Նահանգներու, ինչպէս նաեւ ամբողջ Սփիւռքի մէջ, ահաւասիկ իր բարեգործութիւններուն մէկ պսակաւոր ցանկը.—

Ֆրեզնոյի մօտերը կը դնէ դեղեցիկ չէնք մը, ընդարձակ պարտէզով, ի յիշատակ իր ողբացեալ ամուսնոյն «Լեւոն Յակոբեան» Յիշատակի այս տունը նուիրեց Հայ Օգնութեան Միութեան:

Իր ամուսնոյն սիրած «Ասպարէզ» թերթին խմբագրատան կից չինել կու տայ չարք մը հասուութաբեր խանութներ, ծախսելով երեսուն հազար տոլար

Կը դնէ ընդարձակ հող մը 1959ին, որ 1964ին ծախուելով կը դոյանայ երկու հարիւր վաթսուն հազար տոլար: Բարերարուհիին ցանկութեամբ այս դումարը ի պահ կը դրուի երեք դրամատուներու մէջ, եւ պիտի մնայ անձեռնմխելի: Հասոյթը իբր «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան կրթական Ֆոնտ» կը դրուի Հայ Կրթական Հիմնարկութեան տրամադրութեան տակ, յատկացուելու համար կրթական նպատակներու:

Հայ Կրթական Հիմնարկութեան միջոցաւ 1960ին 25·000 տոլար տրամադրելով, Աթէնքի մէջ չինեց «Լեւոն եւ Սոֆի Յակոբեան» ազգային վարժարանը:

Անցեալ տարի հարիւր հազար տոլարի նուիրատուութիւն մը եւս ըրաւ, որուն կէսն յատկացուեցաւ Լոս Անճէլըսի «Մեսրոպեան» վարժարանի չինութեան, իսկ մնացեալ կէսն ալ յատկացուած է Պէյրութի մէջ Հ· Յ· Դաշնակցութեան համար ակումբի մը կառուցման:

Այս տարի ալ իննսուն հազար տոլարի հսկայ դումար մը տրամադրած է Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին, Պէյրութի մէջ ծերանոց մը հաստատելու համար:

Մաղթենք, որ այս ազնուահոգի մեծ Հայուհին գեղեցիկ օրինակը վարակիչ դառնայ բոլոր մեծահարուստներուն համար եւ հայու նախաձեռնութեամբ եւ յամառ աշխատանքով դիզուած հարստութիւնները նպաստեն Տարագիր հայութեան պահպանման, կազմակերպման եւ հզօրացման:

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ

(ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ)

Եղեռնի զոհերուն եւ հերոսամարտեր կերտող հերոսներուն պաշտամունքը ընդհանրացնելու, համահայկական դիտակցական վերաբերում եւ միասնականութիւն ստեղծելու համար, այս համայնքին մէջ որոշ աշխատանքներ կատարուեցան եւ կը կատարուին չուրջ տասնամեակ մըն է: Այդ աշխատանքներու մասին դաղափար մը տալու համար հրատարակութեան կու տանք քանի մը նամակներ:

Առաջին նամակը պարբերականիս խմբագիրը ստացած է Անթիլիասի Կաթողիկոսական Տեղապահ Խոր. Արքեպս. Աջապահեանէն. կը կրէ 14 Դեկտեմբեր 1954 թուականը եւ պատասխանն է համահայկական չափանիշով «Ապրիլեան Հաստատութիւն» մը հիմնելու առաջարկին: Անթիլիաս ղրկուած ծրագիր-նախագիծը (4 Նոյեմբեր 1954ին) մօտաւորապէս նոյն է, որ 1955ի Յունուարին հրատարակուեցաւ փոքրիկ պրակով մը, եւ զորս տուած ենք ամբողջութեամբ «Ներկա՛յ»ի 1964 Մարտ-Ապրիլի թիւով:

Ահաւասիկ Խոր. Արքեպիսկոպոսին պատասխանը.

Յարգելի Տիար,

Ստացանք Ձեր Ազնուութեան 4 Նոյեմբեր 1954 թուակիր գրութիւնը եւ ուշադրութեամբ կարդացինք ձեր ծրագրած «նախագիծը»:

Մխիթարութիւն եղաւ Մեզի համար տեսնել ձեր անձին մէջ ազգային խոր գիտակցութեամբ եւ պայծառատեսութեամբ զեղուն հոգի մը: Ձեր առաջադրած նպատակը, այն է կարելի եղած չափով խորացնել Մեր ժողովուրդի գիտակցութեան մէջ Ապրիլեան եղեռնի իմաստը եւ տարողութիւնը, Աբոռիս գործունէութեան մաս կազմած է միշտ եւ այդ իսկ ներշնչումով կառուցուած է Նահատակաց Յուշաքաճանը ուր կը հանգչին Տէր-Զօրի անապատներէն հաւաքուած նահատակներու ոսկորները:

Տարիներէ ի վեր, Ապրիլ 24ը եղած է Մեր գաղութներուն համար խոկումի եւ սուգի օր մը: Ամէն տարի մեծ հանդիսութեամբ մատուցուած են Պատարագներ մեր թեմերու բոլոր եկեղեցիներուն մէջ. Առաջնորդարաններու մասնաւոր շրջաբերականով բոլոր Հայ խանութները փակ մնացած են եւ ամէն դպրոցի ու հայկական սրահի մէջ խօսուած օրուան իմաստի մասին:

Շատ լաւ պիտի ըլլար որ մեր կատարածը աւելի ընդլայնելով կարենայինք իրագործել ձեր թելադրութիւնները, առնուազն մասամբ: Սակայն կը ցաւինք ըսելու որ տակաւին Մեր Աբոռը չունի իր կաթողիկոսը, որպէսզի հովանաւորէր այսպիսի լայն ծրագիր մը: Այդպիսի համազգային բնոյթ կրող

ծրագիրները կը պատկանին կաթողիկոսին եւ պիտի սպասենք կաթողիկոսի ընտրութեան ելքատի առնելու համար զանոնք:

Մաղթելով ձեզի ազգօգուտ գործունէութիւն եւ յաջողութիւն,

Մնամք Հայրական Օրհնութեամբ,
Աղօթարար՝
ԽԱԴ ԱՐՔ. ԱՋԱՊԱՀԵԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ

Այս պատասխանը ստանալէ յետոյ փորձուեցաւ տեղւոյն վրայ կազմակերպել «Ապրիլեան Հաստատութիւն» մը, որ թէեւ «կազմակերպութիւն» չդարձաւ ընթացիկ ըմբռնումով, սակայն իր արձարձած դաղափարները ընդհանրացան յանուն «Ա. Հաստատութեան» հրատարակուած երեք-չորս հաղորդագրութիւններու եւ ապա «Ներկա՛յ»ի միջոցով:

Միեւնոյն մտահոգութիւններէ մղուած 1955 Մարտին, Պ. Այրէսի Հ. Ա. Եկեղեցիի Վարչական Խորհուրդին յղած ենք հետեւեալ նամակը, որուն իբր հետեւանք 1955 Թուականին սկսան համագործակցաբար նչուիլ Եղեռնի տարեդարձերը: Նամակին հեղինակը այդ Թուականէն սկսեալ պաշտօնապէս հրաւիրուած էր մասնակցելու սգահանդէսը կազմակերպող յանձնախումբի աշխատանքներուն եւ աւելի յետոյ՝ գրաւոր կերպով նշանակուած՝ Համագային Տօնակատարութեանց Յանձնախումբի վերածուած մարմնի «Մնայուն Անդամ»:

Պ. Այրէս, 12 Փետրուար 1955

Ապրիլեան Եղեռնի Քառասնամեակին առթիւ հրատարակուած կոչին բովանդակութեան կը յուսամ թէ վերահասու եղած էք ցարդ:

Սոյն գրութեամբ պատիւ ունիմ Ձեզի ներկայացնելու հետեւեալ խնդրանքները.

Ա.— Իբրեւ գաղութիս ամենահոծ զանգուածին հեղինակաւոր վերին Մարմինը, բարի ըլլայիք ստանձնելու նախաձեռնութիւնն ու հովանաւորութիւնը Ապրիլեան Եղեռնի Քառասնամեակին առթիւ տեղի ունենալիք սգահանդէսին:

Բ.— Համազգային սուգի եւ ներհայեցողութեան այս Օրուան մեծութեան համապատասխան պատկառազդու հանդիսութեամբ մը մեր խոր ակնածանքն ու պաշտամունքը դրսեւորելու համար հանդէպ թանկագին նահատակներու յիշատակին, ապահովել բոլոր յարաճուաճուութիւններու եւ ազգային այլ կազմակերպութիւններու մասնակցութիւնը սգահանդէսին:

Գ.— Մեր հոգիներուն մէջ անոնց սուրբ յիշատակը միշտ կենդանի եւ վառ պահելու նպատակով պարտն ու պատշաճը տնօրինել, որպէսզի կոչիս «Քառասնամեակ» գլուխին ուրբ կէտերուն մէջ առաջադրուած եւ կամ նման

այլ յարգանքի արտայայտութիւններուն կիրարկումը գաղութիս կեանքին մէջ իրականանայ:

Կիայոյս, որ Պատուարժան Վարչութիւնդ նկատի պիտի առնէ խնդրանքներս, յարգանքով կը ներկայացնեմ կանխայայտ շնորհակալութիւններս:

Սոյն նամակին մէջ ակնարկուած յարկանքի տուրք ըլլալու կոչուած ուրիշը կ'ետերէն մին ալ Ապրիլ 24ին բանթող ընելն ու ճիշդ օրին սպահանջէս կազմակերպելն էր, զորս նկատի չուզեցին առնել օրուան իշխանաւորները, որոնց դլխաւորները այսօրուան «անփոխարինելի»ներն են:

«Օնսէի հայ առեւտրականները սենթաւոսի համար հոդի տուող են, խանութները չեն դոցեր» ըսին մեծապատիւ երեւելիները եւ այս ուղղութեամբ ոչ մէկ քայլ առին: Ահա այս վերաբերումը պատճառ եղաւ, որ յաջորդ տարին՝ 1956ին, իրենց ուղղուի հետեւեալ նամակը.

Պ. Այրէս, 31 Մարտ 1956

Մեծայարգ Պարոնները,

Մօտեցող Համազգային Նահատակաց Տօնին առընչութեամբ կը համարձակիմ Ձեր բարեացակամ ուշադրութեան յանձնել հետեւեալները.—

Մեր ժողովուրդին մարդկային արժանապատուութիւնը, ցեղային նկարագիրը խաթարելու, մեռցնելու եւ անոր անյաղթահարելի խոյանքը դէպի Լոյս, Ճշմարտութիւն եւ Գեղեցիկը սանձահարելու իր մոլեռանդ եւ յաչագկո՛տ մոլուցքին մէջ Ջարութեան Ոգին գերազանցեց ինքզինք:

Հայութեան բնածին ձիրքերը, առաքինութիւնները, ստեղծագործական կարողութիւնները, յառաջդիմելու անդիմագրաւելի ներքին մղումը, մտահոգութիւն պատճառեցին թշնամիին, զայն ցնորեցնելով եւ մղելով իր առհասարակ բնազդներուն՝ վայրագութիւններու, ջարդարարութեան եւ աւերումներու:

Ու գրուեցաւ պատմութեան ամօթալի սեւ մէկ էջը, ուր ՄԱՐԴԸ անբան գազաններէն իսկ ստորին աստիճանի մը կը դասուի:

Գրուեցաւ նաե՛ւ լուսաւոր, փառահե՛ղ էջ մը մարդկութեան պատմութեան մէջ: Թիւով փոքր, պետականութենէ եւ ինքնապաշտպանութեան միջոցներէ զուրկ ժողովուրդ մը, գերազանց քիրտ ուժին առջեւ իսկ չխոնարհեցաւ՝ ՆԱԽԸՆՏՐԵԼՈՎ ՄԱՀԸ, ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՌՑՆՈՂ ՈՒՐԱՑՈՒՄԻ ԳԻՆՈՎ ԱՊՐԵԼԷՆ: Ու ըրլայ հերոսական խիզախումներու ճամբով, ըլլայ կրաւորական համակերպումի տառապալի ճամբաներով ֆալեցին եւ ինկան հարիւր հազարաւորներ...

Գերազանցօրէն մե՛ծ եղաւ հայ ժողովուրդին Տառապանքն ու կորուստները: Հոյակա՛պ պէտք է ըլլան մեր յարգանքի, պաշտամունքի արտայայտութիւնները անոնց նուիրական յիշատակին հանդէպ:

Որովհետեւ, եթէ չգիտնանք ըստ արժանւոյն եւ պատշաճ կերպով գնահատել, մեծարել նուիրական յիշատակը անոնց որ ի խնդիր ազգային դարա-

ւոր աւանդութիւններուն, հայ Մշակոյթին, հայ Լեզուին՝ մէկ խօսքով ցեղային նկարագրին անվթար պահպանման Գողգոթաներու ամենէն տաժանելին իսկ բարձրացան, դժուար թէ կարենանք արդիւնաւորել թափուած ճիգերն ու զոհողութիւնները, տարագրութեան մէջ անոր նորերուն մէջ մեր աւանդութիւններուն, լեզուին եւ մշակոյթին հանդէպ սէր եւ նուիրում մշակելու տեսակէտէն:

Ուրեմն, յանուն մեր ազգային ուրոյն դիմագծին պահպանման, յանուն եղբայրական համերաշխութեան զգացումին մշակման, գէթ տարին անգամ մը մոռնալով մեր ներքին տարակարծութիւններն ու քէները եւ կիրթ ու զարգացած ժողովուրդի մը վայել կեցուածքով միանա՛նք ու խոնարհի՛նք մեր լուսապսակ նահատակներուն յիշատակին առջեւ:

Առ այդ խոնարհաբար պիտի խնդրէի Հ. Ա. Ն. Հոգաբարձութեան Պատուարժան Կեդր. Վարչութենէդ, որ իբր հայ համայնքին ամենէն հեղինակաւոր Մարմինը, ստանձնէիք, ա՛յս տարի եւս, նախաձեռնութիւնը Ապրիլ 11–24ի տօնակատարութեան, հրաւիրելով բոլոր յարանուանութիւններն ու մշակութային կազմակերպութիւնները, զայն տօնելու ճի՛շդ իր օրին՝ 24 Ապրիլին:

Լիայոյս եմ, որ եթէ Պատուարժան Վարչական Կեդրոնական Խորհուրդդ ընթացք տայ խնդրանքիս եւ ճիշդ օրին միասնականօրէն տօնելու նախաձեռնութիւն ստանձնէ, մեր պատուական ժողովուրդը, որուն բաղկացուցիչ տարրերը մեծամասնութեամբ վերապրողներն են Մեծ Եղեռնին, դրական պատասխան պիտի տայ Ձեր կոչին, խանութները 24 Ապրիլին փակ պահելով եւ փութալով դէպի հանդիսասրահ:

Երկրորդ նամակը եւս ամբողջութեամբ նկատի չառնուեցաւ: Մարդիկ չէին ուզեր լսել ճիշդ օրին տօնելու եւ բանթող ընելու մասին:

Այս իսկ պատճառով փորձ մը եւս եղաւ. երկու ազգայիններ, որոնցմէ մին հանգուցեալ Յակոբ Տիգրանեանը, անձնապէս դիմեցին Վարչական Խորհուրդի նախագահին, երրորդելով խնդրանքը՝ նախաձեռնել Ապրիլ 24ը ճիշդ օրին նշելը եւ բանթող ընելը: Բացարձակ եւ կտրուկ եղաւ ստացուած պատասխանը՝ «Չենք կրնար հովանաւորել նման հանդիսութիւններ»: Այսքան դիմումներէ եւ մերժումներէ յետոյ կը մնար հանրաքուէի մը միջոցով հանրութեան կամքը, տրամադրութիւնը ստուգել:

Գրուեցաւ հետեւեալ ուխտ *– հանրագրութիւնը, 1957 Մարտ 13ին, որուն տակ, տասը օրուան մէջ ստորագրեցին երեք հարիւրէ աւելի առեւտրականներ, արհեստաւորներ, ՈՒԽՏԵԼՈՎ ամէն տարի Ապրիլ 24ին բանթող ընելը: Նոյն հանրագրութիւնը ղրկուեցաւ նաեւ Գորտոպա եւ Ռոսարիօ քաղաքները, եւ տեղւոյն գրեթէ բոլոր հայերը ստորագրեցին Ուխտը: Ահա այսպէս է որ Ապրիլ 24ը տակաւ դարձաւ համազգային նուիրական թուական մը դէթ Գէորգ Ե. Վշտալի Կաթողիկոս–այս շրջանին մէջ. թէեւ 1917 թուականին իսկ սը Ապրիլ 24ը յատուկ կոնդակով մը համազգային Սուգի օր հռչակած էր:*

Ահաւասիկ այդ ՈՒԽՏ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ, որ պիտի չմոռցուի.

Թէեւ մեր դժբախտ եւ անկերպարան իրականութեան մէջ կաթողիկոսական կոնդակներն իսկ մոռացութեան կը տրուին...:

Ստորագրեալներս Ասլիլեան եղեռնէն փրկուած եւ կամ եղեռնի ցաւալի հետեւանքները կրած ազգայիններ, այս գրութեամբ կու գանք խնդրելու Պատուարժան Խորհուրդէդ – իրր գաղութիս ամենէն մեծ համայնքին վերին իշխանութիւնը – որ բարեհաճիք այս տարի եւս նախաձեռնելու Մեծ եղեռնին 42րդ տարեդարձը երկիւղածութեամբ, համերաշխութեամբ եւ համագաղութային շուրջով տօնելու:

Նկատի ունենալով՝

Որ գաղութներու մէջ հասնող մեր զաւակները գրեթէ գաղափար չունին այն զարհուրելի տառապանքներուն, մարդկային, նիւթական, մշակութային եւ հողային անհաշուելի կորուստներու մասին.

Որ մեր լուսապսպակ ճահատակներուն սրբազան կտակը՝

Մահուան գինով իսկ չուրանա՛լ, չմոռնա՛լ մեր Մեծասքանչը,

Հաւատարիմ մնալ մեր դարաւոր ցեղային առաքինութիւններուն,

Իրենց արիւնով իսկ վերակենդանացած Հայրենիքը սիրել ամբողջական նուիրումով,

լոկ խօսքերով դժուար է ներքին մտքին ու հոգիին խորը դրոշմել անջնջելի կերպով.

Որ մենք, վերապրողներս – զոհեր եւ վերջին ականատես վկաներ համամարդկային տարեգրութիւններու մէջ աննախընթաց ցեղասպանութեան ոճիրին – որ բանի մը տասնեակ կեանք ունինք այս աշխարհիս վրայ, նուիրական պարտականութիւն ունինք մեր զաւակներուն զգացնելու անոնց բոլորանուէր զոհողութիւններուն մեծութիւնը եւ հրաւիրելու զիրենք որ գաղթաշխարհի ապատ պայմաններուն մէջ պահեն իրենց հայութիւնը, ցեղային ինքնայատուկ ստեղծագործական ձիրքերը, զանոնք լաւագոյնս ի սպաս դնելու համար մեզի յայն ասպնջականութիւն շնորհող ժողովուրդներուն:

Եւ գիտակից մեր պարտականութիւններուն – հանդէպ թէ մեր հարազատ ճահատականներուն եւ թէ մեր նորահաս սերունդին – այս տարուընէ ընկըճսեալ մենք Կ'ՈՒԽՏԵՆՔ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆԵՐԸ ՓԱԿ ՊԱՀԵԼ եւ ինքնամփոփման, խոկումի Սուրբ Օրուան վերածել այդ թուականը՝ ԱՊՐԻԼ 24ը, իրրեւ մեր զգացած խորունկ ցաւին եւ յարգանքին շօշափելի, իրական արտայայտութիւնը:

Եւ որպէսզի շարժումը համագաղութային դառնայ եւ վերածուի գեղեցիկ ու հրահանգիչ աւանդութեան մը, ջերմօրէն կը խնդրենք Պատուարժան Խորհուրդէդ հրաւիրել Հարաւային Ամերիկայի բոլոր համայնքները որ իրենք եւս միեւնոյնը ընեն:

Վստահ որ Դուք եւս կը բաժնէք մեր մտահոգութիւնները, յոյսով ենք որ ընթացք պիտի տաք մեր այս խնդրանքին:

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Պէյրութի Թէքէեան Մշակութային Միութեան Յիսնամեակի մրցանքին մասնակցած են հարիւր քսանըհինգ գրողներ եւ արուեստագէտներ Սովետական Հայաստանէն եւ ամբողջ Սփիւռքէն: Պատմութեան ճիւղին համար ներկայացուած են հինգ աշխատանքներ. Ա. մրցանակի արժանի գործ ներկայացուած չէ Բ.րդ դասուած է Միացեալ Նահանգներէն Վեր. Արսէն Կէօրկիզեան «Վանի Հերոսամարտը» երկին համար, որ շուտով կը հրատարակուի:

Վէպ.– Ներկայացուած են 14 վէպեր: Առաջնութիւնը չհաց է Միացեալ Նահանգներէն Յակոբ Աստուրեան, «Անմահները արեան ճանապարհին» վէպին համար. Բ.րդ՝ Հայաստանէն Առաքել Պատրիկ «Արծուիկ» վէպով, Գ.րդ Սմբատ Փանոսեան «Աւերակ բերդին առջեւ» վէպով:

Թատերախաղ.– Ա. մրցանակ՝ Պետրոս Զարոյեան, Ֆրանսայէն, Մեծ ապ հայրենիք ունիւիք, Բ. մրցանակ՝ Լեւոն Զորմիսեան, Ֆրանսայէն, եղեռնը, Լիբանանէն Անդրանիկ Կռանեան Նուարդը գործով: Մրցումէն անկախ բացառիկ գնահատանքի արժանացած է Մելիք Քոչարեանի (Հայաստանէն) Ֆրանց Վերֆէլի Մուսա Լերան քառասուն օրերը վէպին թատերականացումը, որ պիտի բեմադրուի Պէյրութի մէջ:

Գնահատանքի արժանացած են Սարգիս Սելեանի «կտակը» եւ Յ. Խոհկիւլեանի «Ո՞ւր է հայոց Աստուածը»:

Պատմուածքներ.– Ներկայացուած գործերու թիւ՝ 17:

«Կարապետ Թոփալեան մրցանակը» չհաց է Հայաստանէն Ստեփան Կուրտիկեան՝ իր չորս պատմուածքներուն համար:

Գնահատական յիշատակութեան արժանի նկատուեցան՝ Ա.) Լիբանէն Յանէթ Ե. Քասունիի, Բ) Արաքսի Զարխուտեանի եւ Գ) Արժանթինէն Շաւարշանի պատմուածքները:

Պոէմա.– Ներկայացուած գործերու թիւ՝ 16:

Ա. եւ Բ. մրցանակները հաւասարապէս բաժնուած են երկու առաջնութիւն չհող բանաստեղծներու միջեւ – Հայաստանէն Վահագն Դաւթեանի («...Բայց ծնուեցի») եւ Լիբանանէն Գառնիկ Ադպարեանի («Մատեան ցաւի ու հատուցման») միջեւ:

Յուշագրութիւն.– Ներկայացուած գործերու թիւ՝ 12:

Ա. մրցանակի արժանի գործ չէ ներկայացուած:

Բ. մրցանակը չհաց է Լիբանանէն Տոքթ. Վարդան Թոփալեան՝ իր «Զինուորական կեանքի յուշեր» գործին համար:

Գնահատական յիշատակութեան արժանի նկատուած է Ռումանիայէն Ներսէս Պալեանի «14ամեայ հայուհիի մը պատմածները» գործը:

Երաժշտութիւն.– Ներկայացուած յօրինումներու թիւ՝ 8:

Ա. մրցանակը չհաց է Ֆրանսայէն Աւետիս Մեսումենոյ՝ իր «Նայիրեան համաճուագ երկրորդ եղերական» սիմֆոնիին համար:

ԲԺԻՇԿ ԵՐՈՒԱՆԴ ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Յունիսի սկիզբէն մայրաքաղաքս կը դանուի ծանօթ ազգային դործիչ Բժիշկ Երուանդ Խաթանասեան: Ան ծնած է Թամզարա (Շապին Գարահիսար), վոր տարիքին կը վոխադրուի Կիրասուն, ուր նախակրթարանը աւարտելէ յետոյ կը յաճախէ Ռոպերթ Քոլէճ, ուրկէ կ'անցնի Պէյրութ, եւ Ամերիկեան համալսարանի բժշկական ճիւղին կը հետեւի: Պատերազմի պատճառով կ'ընդհատուի ուսումը: Կ'անցնի Հայաստան, կը մտնէ Զօր. Անդրանիկի կամաւորական դունդին մէջ, կը դանուի Էրզրում, 1917ին: 1918ի Նահանջէն յետոյ Մուրատի եւ Սեպուհի հետ կ'անցնի Պաքու, երկարատեւ եւ արկածալի ճամբորդութենէ մը յետոյ: 1920ի վերջերը կ'անցնի Պոլիս, ուրկէ կը վերադառնայ Պէյրութ, անցելով Կիլիկիայէն, ուր առիթ կ'ունենայ մասնակցելու Տէօրթ Եօլի ինքնապաշտպանութեան: Պէյրութի մէջ աւարտելէ յետոյ բժշկական համալսարանը կը նշանակուի դասախօս նոյն հաստատութեան մէջ: Իբր բժիշկ երկար տարիներ մնացած է Սուտան եւ Գահիրէ, մշտ դործօն մասնակցութիւն բերելով ազգային–կուսակցական կեանքին:

Վերջին հինդ տարիներուն ամբողջութեամբ նուիրուած է հայկական կեանքին, Լիբանանի եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուր 1964ին հաստատուած է: Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիւանը փոխադրուած ըլլալով Պոսթըն, ան լծուած է դիւանը դասաւորելու աշխատանքին: «Հայրենիք» ամսաթերթը արդէն սկսած է հրատարակութիւնը որոշ էջերու: Իբր հրապարակագիր աշխատակցած է«Յուսաբեր»ի, «Հայրենիք»ներու, «Արեւելք»ի եւ «Ազդակ»ի:

Եգիպտոսի գաղութի ներկայ վիճակին մասին մեր ըրած հարցումին պատասխանելով Պր. Խաթանասեան ըսաւ, որ չուրջ 45·000 հայ գաղութը գրեթէ կիսուած է: Հայաստան վերադարձած են չուրջ հինդ հազար հայեր, մնացեալները՝ ցրուած են, երթալով Քանատա, Միացեալ Նահանգներ, Աւստրալիա եւ այլ երկիրներ:

Բ. մրցանակը՝ Ֆրանսայէն Ակրա Պարթեւեան, իր «Մահուան տեսիլ» օրաթորիոյին համար:

Երկու մրցանակներն ալ «Երուանդ Հիւսիսեան» մրցանակ են:

Նկարչութիւն.— ներկայացուած նկարներու (թաղթօներու) թիւ՝ 43–35 նկարիչներու կողմէ:

Ա. մրցանակը Ֆրանսայէն Շարթ՝ իր «Տէր Զօր» նկարին համար:

Բ. Մրցանակը Լիբանանէն նկարիչ Կիւմ՝ իր «Նահատակները» գործին համար:

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանացած է Եգիպտոսէն Աչոտ Զօրեանի նկարը, իսկ յիշատակութեան՝ Լիբանանէն Տիրանի, Եգիպտոսէն Բիւզանդ Կոճամանեանի, Հայաստանէն 15ամեայ Վահանիկ Քոչարեանի եւ Եգիպտոսէն Ալ. Սարուխանի գործերը:

ՍԷՖԷՐԵԱՆ ԵՂԲԱՑՐՆԵՐՈՒ «ԹԻՓՈՑԹԻ» ՄԱՆԱՐԱՆԻՆ 15ԱՄԵԱԿԸ

Ցուլիս 11ին Փորիէնթէս քաղաքի Արմենիա պողոտային վրայ բարձրացող Սէֆէրեան եղբայրներու հսկայ մանարանին հիմնադրման 15րդ տարեդարձի առթիւ, տեղի ունեցաւ մեծ հանդիսութիւն մը, որուն պիտի անդրադառնանք յաջորդ թիւով:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ չարունակելով իր հերթական աշխատանքները, հետեւեալ ձեռնարկները կազմակերպած է:

Ցուլիս 31ին թէյասեղան մը, 7 Օգոստոսին դասախօսութիւն մը նահատակ զրադէտներու մասին, 28 Օգոստոսին դասախօսութիւն համագործակցական չարժման մասին, իսկ 18 Սեպտեմբերին հերոսամարտերու Ցիսնամեակին նուիրուած հանդիսութիւն մը: Բոլոր ձեռնարկներն ալ տեղի կ'ունենան Մխիթարեան վարժարանին մէջ:

ՍԱՐԳԻՍ (Աչճեան) վերջերս իր նկարներու ցուցահանդէսը ունեցաւ Վանրիէլ սրահին մէջ: Մեր համայնքին մէջ դրեթէ անծանօթ այս խոնարհ, այլ չնորհալի Պոլսահայ նկարիչը յամառ եւ յարատեւ ախատանքով յաջողած է անուն չինել եւ դիրք դրաւել Արժանթինի գեղարուեստագէտներու չարքին մէջ: Իր ցուցահանդէսէն եւ նկարներուն հանդամանօրէն անդրադարձած է Հեկտոր Ֆրանսիս, «Հիսթոնիում» մշակութային գեղարուեստական մեծ հանդէսի Ապրիլ թիւին մէջ իր գործերէն երեք նկարներ դնելով, իբր նմոյշ:

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ ՎԻՍԵՆԹԷ ԼՈՓԷՍԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ժամանակին դրած էինք, որ հայաչատ այդ չրջանը դպրոցով եւ եկեղեցիով օժտելու համար ձեռնարկներ կ'ըլլան: Այս նպատակով անցեալ տարի տեղի ունեցան նաեւ հանգանակութիւններ եւ այլ նախապատրաստական աշխատանքներ: Այժմ ուրախութեամբ կը լսենք, որ չինութիւնները չուտով կը սկսին, անհրաժեչտ պայմանագրութիւնները ստորագրուած եւ չինանիւթերը դնուած ըլլալով: Շինութիւնը կը սկսի դպրոցով, որուն կը յաջորդէ եկեղեցիի չինութիւնը: Ցաջողութիւն կը մաղթենք նախաձեռնարկ մարմիններուն:

Հ. ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախաձեռնութեամբ, Ցունիս 18ին, տեղի ունեցաւ գեղարուեստական յաջող երեկոյ մը, Ցիսնամեակին նուիրուած: Երաժչտագէտ եւ յօրինող Ալիսիա Թէրզեան, խօսեցաւ հայ կրօնական արուեստի մասին, մոգական լապտերով ցոյց տալով նկարչական եւ քանդակագործական նմոյշներ հայ արուեստէն: Հայ եկեղեցական երաժըչտութիւնը ներկայացուց «Լուսաւորիչ» արական խումբը, խմբավար Արտաչէս Շլիմեանի ղեկավարութեամբ երգելով հատուածներ պատարագէն:

Պաչտօնական «երեւելի»ներու եւ կրօնականներու բացակայութիւնը ամբողջական էր այս ձեռնարկէն:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Յունիս 19ին, տեղի ունեցան կարգ մը հրապարակային արտայայտութիւններ Վասպուրականի Հերոսամարտին Յիսնամեակին առթիւ:

Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտամունքէն յետոյ, տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակի ղնեռեղում մը Ապրիլեան Յուշարձանին վրայ: Այս առթիւ յանուն Կարղադիր Յանձնախումբի ձօն մը կարդաց Պ. Շիրակեան: Երեկոյեան ճաշկերոյթ՝ Քասթելար ճաշարանի դահլիճին մէջ: Սեղանը կը հովանաւորէին Վանի ինքնապաշտպանութեան մասնակցող հետեւեալ եօթը վերապրողները.— Արամ Իսրայէլեան, Յարէթ Միսաքեան, Մկրտիչ Ազարեան, Թոռնիկ Շիրակեան, Գաբրիէլ Մովսէսեան, կարապետ Յովհաննէսեան եւ Մովսէս Պետրոսեան: Ամբողջ սրահին կ'իշխէր մեծադիր լուսանկարը Խրիմեան Հայրիկի, որ բարձրէն կարծես կը պատգամէր սէր, միութիւն իր պանդուխտ զաւակներուն:

Օրուան խօսնակ Պարիկ Շիրակեանի հրաւէրով, հետզհետէ արտայայտուեցան Տոքթ. Մկրտիչ Սերոբեան (բացում), Լեւոն Տէր Ասեհսեան, Գուրգէն Կիրակոսեան եւ Սահակ Բարսեղեան, որ վիակեց չարքը խօսողներուն, չնչտելով բոլոր հերոսամարտերուն նուիրուած Օրուան մը անհրաժեշտութիւնը:

Գեղարուեստական բաժնին երգերով եւ արտասանութիւններով մասնակցեցան հետեւեալները.— Արքայ Մանուկեան (երգ), Իզապէլ Միսաքեան (դաշնակ), Լեւոն Վարդապետեան, Զուարթ Անմահունի, Շարօ Շահպազեան (մեներգներ), արտասանեցին՝ Տոքթորա Ալիսիա Կիրակոսեան եւ Սիլվա Շիրակեան: Կաթ. Պատուիրակ Սրբազանին փակման խօսքով եւ օրհնութեամբ վերջացաւ հանդիսաւորութիւնը: Թաթուլ Ալթունեան խումբը ընթրիքի ընթացքին խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեց իր նուագած հայրենասիրական երգերով, զայն ժողովուրդին կը ծանուցանէր բարձրախօսէն Նուպար Լոմլոմճեան:

Վասպուրականի Հերոսամարտի Յիսնամեակը զանազան հայկական կեդրոններու մէջ ոգեւորած է, ինչպէս Փարիզ եւ Պէյրութ, ուր հանդիսութեան նախագահած է Տոքթ. Երուանդ Ճէրէճեան, խօսած են՝ Եդ. Էլոյեան եւ Կարօ Սասունի:

ԿԱՐՏԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ, Հաւատի Տարածման Ս. Ժողովի վարիչը, փետրուարին մեկնեցաւ Ափրիկեան նորագոյո Ուկանտա երկիրը, նախագահելու համար անցեալ Հոկտեմբերին սրբացուած 22 սեւամորթ նահատակներու յիշատակին կազմակերպուած արարողութեանց:

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՏԱՆ բացումը տեղի ունեցած է Պէյրութի Պուրճ-Համուտ արուարձանին մէջ: Այսպէսով իրականացած է երազը հայ ուսուցիչներու, որոնք ունին սեփական ամառթերթ՝ «Մշակ»:

ԳՈՒՐԳԷՆ Ծ· ՎՐԴ ԹԱՇՃԵԱՆ

Մայիս 26ին Գորտոպայի մէջ վախճանեցաւ Գուրգէն Ծ· Վրդ· Թաշճեան, 86 տարեկանին: Վաստակաւոր դաստիարակ եւ անբասիր հոգեւորականը ծնած էր Սեւերէկ, 1879ին: Հազիւ նախնական ուսումը առացած ան կը կոչուի ուսուցչական պաշտօնի 1897ին եւ այնուհետեւ ան իր ամբողջ կեանքը նուիրեց դաստիարակչական գործին, լուրջ յիսուն տարիներ պաշտօնավարելով Սիւրիա, Գորտոպա եւ Պ. Այրէս: Մասնաւորապէս արդիւնաւոր եղաւ իր 17ամեայ տեսչական շրջանը Ֆլորէսի Արծրունի դպրոցին մէջ:

Հալէպի մէջ կը ձեռնադրուի քահանայ եւ Սիւրիոյ մէջ կը պարծէ իբր դաստիարակ եւ քահանայ: 1928ին կը հաստատուի Արժանթինի, ուր նախապէս եկած էր իր զուգաորը: Հանգուցեալը այրիացած ըլլալով, 1947ին վարդապետի աստիճանները կ'ընդունի, դառնալով չուչտակ վարդապետ: Իր աշակերտներու նախաձեռնութեամբ 1954ին, կը նշուի իր 50ամեայ դաստիարակչական վաստակը, յոբելինական հանդիսութեամբ մը:

Յանձին Գուրգէն Ծ· Վրդ· Թաշճեանի հայ համայնքը կը կորսնցնէ խնարհ, նուիրուած եւ վաստակաւոր Դաստիարակ մը եւ անբասիր, ժողովրդանուէր իսկական հոգեւորական մը:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱՉԳԷՆ Ա· Կ'ԱՅՑԵԼԷ ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Երկու երկիրներու Պատրիարքներու հրաւէրով Յունիսին Ռումանիա եւ ապա Պուլկարիա այցելեց Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա· Կ'Այցելէ Ռումանիա եւ Պուլկարիա

Վեհափառը այցելած է Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ տեսարժան վայրերը եւ Մոլտավայի ու Պուքովինայի հայկական եկեղեցիներն ու Սուչովայի Հաճկատար վանքը:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Ա.ՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ, վերջերս վախճանած է Փարիզի մէջ: Հանգուցեալը 1885ին ծնած էր Օվաճըղ գիւղը (Բիւթանիա) Պոլսոյ Մխիթարեան վարժարանէն ղրկուած էր Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը եւ ապա Պոլիս դառնալով ղրկած է ուսուցչութեամբ: 1922ին կ'անցնի Եւրոպա եւ իբր ուսուցիչ պաշտօնավարած է Դպրոցասէր Տիկնանց Մարսէյլի եւ Ռենոյի վարժարանին մէջ: Ճանչցուած է իբր վաւերական բանաստեղծ. իր հրատարակութիւններուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ «Մատաղթներ» հատորը: Մարմինը կը հանգչի Հ· Բ· Ը· Մխիթեան մատուռականներու դամբարանին մէջ:

ԼԱՒՐԱ ՀՓՐԻԿԵԱՆ մանկամարդ հայուհին, իտալական հետաքրքրական նոր աստղն է, ըստ իտալական մամուլի յայտարարութիւններուն: Չորս տարիներ ի վեր ան երեւցած է սրդէն քան թատերգութիւններու եւ թատերգութեան վերածուած վէպերու մէջ:

ԱԼԻՍԻԱ ԹԷՐՋԵԱՆ, ծանօթ յօրինող ու երաժշտագէտը Յունիս 9ին Պըլէյէլ սրահին մէջ խօսեցաւ Եոհաննէս Պրահմսի երաժշտութեան մասին, երաժշտական ունկնդրութիւններ եւ ժամանակաշրջանը յատկանշող կերպարուեստի նմոյշներու ցուցադրութեամբ։

ՓՐՈՖ. ՄՕՐՈՒՍ ՀԱՍՐԱԹԵԱՆ, Հայաստանի գիտական–մասուրական ը որ Մարտի վերջերը Պէյրութ այցելած է, Հայկազեան Գոլէճի տնօրէնութեան հրաւէրով, ուսանողներուն հայագիտական նիւթեր դասաւանդելու, Ապրիլ 8ին, Գալուստ Կիւլպէնկեան սրահին մէջ հոծ բազմութիւն մը դասախօսած է «Հայ ժողովուրդին բերած նպաստը միջազգային քաղաքակրթութեան» *նիւթին շուրջ։*

Յաջորդող հատուածներ չահեկան դասախօսութենէն։

Ն. Կ. Մ. ՄՈՀԱՄՄԷՏ ՌԸԶԱ ՇԱՀ ՓԱՀԼԱՒԻ ԵՒ Ն. Կ. ՖԱՐԱՀ Թագուհին Մայիս 10ին այցելեցին Պ. Ալրէս եւ արժանացան մեծ ընդունելութեան։ Պաշտօնական ընդունելութիւններու կարգին Կայսերական Ամոլը ընդունեց նաեւ Պ. Այրէսի իրանահպատակները, որոնց մեծամասնութիւնը հայեր էին։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՋԱՒԱԿՆԵՐԸ, ողբերգութիւն չորս արար, ըստ Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» վէպի, հեղինակ Մելիք Քոչարեան,– Հայաստանէն,– հրատարակութիւն Թէքէեան Մշակութային Միութեան, Պէյրութ 1965։ Սոյն գործը արտաքոյ մրցանքի արժանացած է բացարիկ գնահատանքի Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակին առթիւ կազմակերպուած մրցանքի դատական կողմի կողմէ եւ 1965 Յունիս 4էն սկսեալ կը ներկայացուի Գ. Կիւլպէնկեան թատերասրահին մէջ, բեմադրութեամբ Պերճ Ֆազլեանի։

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ, ԺԲ. տարի, հեղինակ Կարօ Գէորգեան, 688 էջնոց ստուար հատոր մը, 1965 Պէյրութ, Տպ. «Մշակ»։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՇԻԹԵՐ։ հեղինակ Արշի Բարայեան, Եղեռնի Յիսնամեակի նուիրուած պրակ մը, բանաստեղծութիւններու գողտրիկ փունջով մը։ Տպ. «Նայիրի» 1965 Թեհրան։

ԵՒ ԵՂԵՒ ՄԱՐԴ վէպ, հեղինակ Զաւէն Մ. Որբունի, Փարիզ 1964։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արամ Պլէճեան (Կարնեցի) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Մերուժան Պլէճեանը, որ անյայտ է Բ. մեծ պատերազմէն ի վեր։ Իր մասին տեղեկութիւններ ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօրը գրելով հետեւեալ հասցէին.
Av. Maipú 750, Vicente Lopéz, Argentina
Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել այս ծանուցումը։

ՄԵՐ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻՆ

«Ներկա՛յ»ն արդէն թեւակոխեց իր հինգերորդ տարին: Այս առթիւ նոր առաջադրութիւններ չունինք: Կը բաւականանք ըսելով, որ «Ներկա՛յ»ն պիտի շարունակէ անսայթաք քալել իր որդեգրած դժուարին այլ չիտակ ճամբէն: Համահայկական տարողութիւն ունեցող հարցեր լուսաբանելու համար մեր կարելին ըրած ենք եւ պիտի ընենք: Մեր բարքերուն, մտայնութիւններուն մէջ բարեփոխութիւններ ներմուծելու ցանկութեամբ պիտի շարունակենք մատնանշել տկեղութիւնները, սայթաքումները: Կը տեսնենք եւ կը կրենք հետեւանքները մեր կեցուածքին: Լուռ անբարեացակամութիւնները, հակառակութիւնները եւ խափանարարութիւնները մեզի կը հետեւին ամէն տեղ եւ ամէն առիթով: Սակայն մեր փոյթը չէ: Դիւրին եւ աժան «յաջողութիւն»ներու ճամբան չէ մեր ընտրածը: Մենք կը բաւարարուինք ժողովրդական լայն զանգուածներու կողմէ հասկցուած ըլլալու գոհունակութեամբ: Այսքանը բաւական է, որ կուրծք տանք դժուարութիւններու եւ շարունակենք մեր ճամբան, ի հեճուկս «Ներկա՛յ»ն բացակայ տեսնելու զարմանազան ջոջերու եւ «երեւելի»ներու բուռն ցանկութեան:

ՎԱՐՁԱԿԱՆ ԱԶԴ

Ընթացիկ տարուընէ սկսեալ «Ներկա՛յ»ի բաժնեգինը բարձրացուցինք 500 փեսոյի: Այս յաւելումը ինքնին հասկնալի է եւ բացատրութեան կարօտ չէ եւ ընդհակառակն, սպասելի է, որ մեր բարեկամ ընթերցողները, նկատի ունենալով յարաճուն նիւթական մեր դժուարութիւնները, ջանան դիւրացնել մեր դժուարին աշխատանքը, իրենց բաժնեգինները վճարելով, առաջին այցելութեան իսկ, Պր. Հայկազոյս Սահաթլեանի, որ յանձն առաւ մեր դանձումները ընել:

«Ներկա՛յ»

ՔԱՋԱԼԵՐԱՆՔ «ՆԵՐԿԱ՛Յ»Ի

Քաջալերական ջերմ նամակներ ստացանք Տիկին Բերուզ Սարաֆեանէ – Քանատա – եւ Պր. Արման Ագարակեանէ – Լոս Անճելըս: Յարգելի Տիկինը տպաւ բանատական տոլար կ՛ընդդրկէ իրր գնահատանքի "թափուած խնկոնջ ջանքերու" եւ ըրպէսզի "ձեր իսկական ներկայութիւնը անպակաս ըլլայ ամբողջ Գաղթաշխարհի մէջ":

Իսկ Պր. Արման Ագարակեան, երկու տարուան բաժնեգին ղրկելով, կը խոստանայ սատարել «Ներկա՛յ»ի տարածմանն, ըրպէսզի "շատեր ստանան այս լաւ մակագիրը":

Տէր եւ Տիկին Արամ Պէճեճեան ստացանք 500 փեսօ, իրենց զաւկին՝ Յովակի մահուան 2-րդ տարելիցին առթիւ:

Ամէն 500 փեսօ: Շնորհակալութիւն բոլորին:

Dr. ALBERTO ANTRANIK EURNEKIAN

(NEUROCIRUJANO)

Especializado en E. Unidos, Inglaterra y Suecia

Atiende en su consultorio de 16 a 20 hs

LUNES, MIERCOLES y VIERNES

JOSE A. PACHECO DE MELO 2483 esq. / v. Pueyrredón

TEL. 80 - 5323 PARTICULAR 72 - 0808

DR. NICOLAS HERMES

CIRUGIA GENERAL

LUNES MIERCOLES Y VIERNES DE 16 A 19

GASCON 1337 (PEDIR HORA) TEL. 88 - 6213

DR. JUAN BALIAN

MÉDICO

CLINICA MEDICA GENERAL

Consulta Lunes, Miercoles y Viernes de 15 a 19 hs.

ARISTOBULO DEL VALLE 519 CAP. TEL. 26 - 4100

La ilustración y fomento de las letras es la llave maestra que abre las puertas de la abundancia y hace felices a los pueblos.

San Martin

◇

En prueba de gratitud y reconocimiento a la Argentina por su hospitalidad brindada dedico esta página de esta prestigiosa revista.

Un Ciudadano Armenio

Correo Argentino - C. C. B y Suc. 3 - Tarifa Reducida, Concesión No. 6670 - Franqueo Pagado - Concesión No. 1819

IMPRENTA ARAX, SARMIENTO 2615